

עליהם עליهم עול מלחמת
בְּנֵים כונטרס אָמִם חיזוק ללמידים
ועידוד להורים

חלק א'
ענייני השקפה

חלק ב'
ששה דברים להתחזק בהן למעשה

אלול תשע"א לפ"ק

עליהם עליهم על
מאות שמיים

קונטרא חיזוק למלמדים

ועידוד להורים

הצעת דברים לחשוב כדת מה לעשות, לחיזוק החינוך בדרך היישן

חלק א'

עניני השקפה

רישימה של כ"ד נקודות בחינוך החדש המשוונות מדרך היישן

חלק ב'

ששה דברים להתחזק בהן למעשה

יוצא לאור
אלול תשע"א לפ"ק
לאנדאן י"ז

מותר להעתיק ולהדפיס מקונטרס זה ולפרנסם ככל האפשר.

להערות ולהארות
ולהשיג הקונטרס נא לפנות

M. Lowen

21 Glaserton Rd.

London N 16 5QU

ENGLAND

(0208) 802-1850

נדפס ע"י 'חשב במייל'

(0208) 809-7355 /[0044] (0)7977-537-435

הומפת דברי הנאכ"ד דירושלים שליט"

ד' סיון תשע"א לפ"ק

כבוד ידידי מוה"ר מענדל לאוועו שליט"א הראה לפני קונטרס אשר ערך בו השכיל לבראר באופן ברור הסכנה הכרוכה בדרכי החינוך המאדרני. וכן מאידך גיסא מה שעלה המלמד חובה להשפייע לחנוך ולגדל את הנערות בחינות חנוך לנער עפ"י דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו. ובודאי ימצאו המלמדים בהם עניין ויסייע זה להם בעבודתם עבורות הקודש. יתנו ד' שנזקה כולנו לבני ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות עד ישראל שבא אכ"ר.

משה חיים אפרים פדווא

בחיותי פה ק'ק לונדון ראייתי את החיבור הנ"ל קצר ובעיקר מה שכתב הגאון האבד פ' שליט"א בשבחו והרני מצטרף לדבריו החשובים בשבח החיבור ומהחבר ויהי רצון שירבה הדעת בחינוך על פי התה"ק ומתקבל מאבותינו הקדושים זכותם יגן עליינו

Rabbi S. FRIEDMAN
Dayan

Union of Orthodox Hebrew Congregations

**105 OSBALDESTON ROAD
LONDON N16 6NP**
Tel: 020 8806 4295

שלו' פריעדמאן
הומ"צ

האטאות קהילת הנוצרים לומן ע"א

ב-ט

יום ימינו ב' כ' מאה ו' שנה ג' ל' מלך

ע"ש קפ' ראה כ"ו אב תשע"א לפ"ק

הנה תשואות חן לחרב העוסק בחוקקי חורב ומבחן ילי ישראל זה עשרים
שנה יותר כולם שווים לטובה הוא ניהו מוהר"ר מנחם מענדל לאווען שליט"א
מיוחדים שבהם שהניש ראשו בעובי הקורה **להראות למחנכים** דרך
התורה מבלי לשאוב מבורות זרים שהם דברי ברות ומiams מזכירים
זעילהם נאמר לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי. קדשי ישראל תינוקות של בית
רבנו. שאיריכו להיות מוגבלים מהפ' ומהמלה תועבת ה' גם שניגת'.

על כן אמינה לפعلا טבא יישר בחיבורו הנקוב בשם קונטרס חיזוק למלמדים הוא מיישר מסילות לבבם של תינוקות של בית רbm. והוא מדלה חספה ומוגלה מרוגניתא אורחא דAMILITA בהימנותא. וארכו שיעזר הש"ת שיצליה בחיבורו ובأؤمنتو عمودת הקודש בדרך היישן המקובל בלי עירוב וערוביה חדש. וכבר הסבירם עליו גיסי מרנו הנאר"ד שליט"א והנני כיהודה ועוד להרא

שלום פריעדמאן

Rabbi Y Friesel
49 Chardmore Road
London, N.16 6JA
020 8806-3666

ייחוקאל שרגא פריעזעל
דומ"ץ
דביבת' ר' תולדות יעקב יוסף
רחסידי סקווריא לונדון

307

Susanna Karlsson

אלול התשע"א

בואו ונחזיק טובה להרה"ח מוה"ר מענדל לאווען שליט" אמלמד ומ chanך מומחה בת"ת שלנו שנים רבות כולם שווים לטובה וכעת לך על עצמו משימה קדושה להפיז ולזכות את הרבים את דרך חינוך הישן כדי שגם אחרים יהנו מאוצרו הטוב.

ובצעה ית יהא לتوزيع גдол למנהלים ולמחנכים ולמלמדים ואשר על כן אצרף את ברכתך שיזכה לברך על המוגמר ולהוציאו לאור עולם לזכות את הרבים מתוך הרחבה הדעת וכל טוב סלה.

חזקא' שרגא פריעזל

מנחי תלמודי תורה

♦ לונדון י"ז'ו ♦

בע"ה
๒๙

יום ראשון כ"ד סיוון דהאי שעת"א

באו בשורות אלו להודות להר"ח מוה"ר מענדל לאוין שליט"א מלמד בכיתה ט' בת"ת דחסידי סקוירא בלונדון. על הליקוט היפה שהשכיל ללקט באופן ברור הצורך של בושם. ועשה נפלאות לאספה בחיבור אחד כל הדברים הנפזרים בספרה"ק על עניין חינוך בדור הטהור הסלולה לנו מדור דור. לבאר כל חמורה ולבער כל חמיעא וכל בר בירב בשדה החינוך מה מאוד ינה מוהאי מרגניתא טבא.

ובתוחים אנו שהקונטרס הלא יביא תועלת גדול הן להעסקים במלאת הקודש מלמדי תשב"ר, והן להורים המשותקים לגדר בניהם בדרך הישר.

וכבר הוסכמו הדברים ע"י הרב הגאון המרא דארתא שליט"א ועלינו רק לברכו יה"ר שחפץ ה' בידו יצלה ויזכה להרבנות כבוד שמיים ולהגדיל תורה ולהאדירה.

ונזכה לחנן בנינו ותלמידינו בדור התורה ללא שום פגם, ולראות עולמים מעלה מעלה עוסקים בתורה ובמצוות על ישראל' שלוי' אכ"ר.

החותם בשם האיחוד מנהלים פה לונדון

נפתלי הארץ שטערן

האדמו"ר מסטינקה שליט"א
הרבי אברהם יצחק זילביגער
הרבי אהרן פריעזעל
הרבי שמואל אהרן דוויש
הרבי אליעזר ואלף פאדרווא
הרבי יונתן וויס
הרבי יוסף באדנער
הרבי יוסף דוב אייננהארץ
הרבי יצחק ברוין
הרבי יצחק בלוז
הרבי ישעיה גראינפלד
הרבי משה פרדבי בערנאטה
הרבי משה פעלבערבוים
הרבי נפתלי הארץ שטערן
הרבי עקיבא פראנק
הרבי פנחס ואיזענברג
הרבי פסח עקיבא טויב
הרבי שמואל, מאש, גפן

Fax: 020 8809 4974

תוכן הקונטראם

שרשוי הדברים א..... א

כ"ד נקודות בחינוך החדש משונה מדרך הישן ג..... ג

חינוך למעשה לא להבין. / התפתחות לקטנים. / התורה התפתחותינו. / התמיימות השמירה. / החינוך שלא לדעת. / השרשת האמונה באופן הלימוד. / וכן בסדרי הלימודים. / בחירה חופשית. / שמחת החיים. / חיזוב הגודל של קאנפידענס. / חינוך בהכרח ואונס. / הנהגה ומעצור. / היושר, שהഗודל קופה הקטן. / עונשים. / אהבה ויראה. / שבט מוסר. / עונש המתחדשים. / פרסים. / חינוך לצמצום. / השתוות התלמיד להרב. / כבוד הרב. / כבוד לקטנים. / בטעון הקטן על הגודל. / בטעון ההורים בהמלמד.

ששה דברים למעשה

לחיזוק חינוך הישן ללמידי תשכ"ר י'

א) יראת שמים (א) אמונה (ב) יראת שמים ג) מעלה הטוב ותיעוב הרע ב) משמעת והכנעה ג) חינוך גם בכספי ד) כבוד ויראה לגודלים ה) התמיימות ו) עזרת ההורים .. כ

בעניין חשך שבטו לב

ה תנצלות לד

ד' נקודות במצב החינוך לד

מילין זעירין

ח"ל אמרו אין למדין מן הכללות, וכל שכן בעניין החינוך בענפיו ומצביו המרובים. ובפרט שעצם החינוך הוא ברצוא ושוב ולפעמים אף מkaza אל הקצה בשני ה facets בנושא אחד. לכן, לא יהיו דברינו נקראיים בנסיבות הדין ובדוקא (בפרט בחלק א', ענייני השקפה), אלא להתעורר ולסיווע במלאת הקודש בעזה"ת.

וain דברנו בדרכי החינוך בכלליות, שיתכן שלא ימצא הקורא בהם מההנחות הנחוצות, ועצות להלימוד ולהתקין המדות, ולא הדרכות להנהלות הכתות. כי רק בעניין חינוך היישן דברותינו באות, ולהסביר על הבאים בדברות חדשות, משונות מבדורות הקודמות, הנראות לנחמדות ומוציאות, ובפיהם קול מענות, מהאין ושילין מניין בתורתכם להורות, ואיה המקורות להרחבת ההשכלות והמבינות. וע"ז נשיב ברכות, אף שידיעותינו מוגבלות, וגם לא הגענו להורות, נשתדל לנסות, להראות נכחות. לא להתווכות ולנצחות, רק לעצמינו לשנות, ולהרוצחים אתנו להתחברות. ולא לחפש חדשות, אלא לחזור היישנות העתיקות החביבות, שביעינו בחדשות, מפי ספרים וסופרים מלוקטות, ביחיד להתחזקות ידינו הרופת, כי הקב"ה דורך הלבבות, ואינו בא בטרוניא עם הבריות, ועל כא"א רק לעשות, לפי היכולת והכוחות, לפי המצב והנסיבות. ובchapלה לשומע התcheinות, שיעזרנו בצדך להנחות, וישים חלקנו בתורתו להיות, Amen.

* * *

הליקוט הזה מלאכה ואין חכמה, ונתאפשר ע"י רבים שעשאו. רבניים ומחנכים חשובים, שתפו פעולה ועזרו בלקוטי בתור לקוטי, בעצות והדרכות, והעירו בחסר וביתר עד שברכנו על המוגמר. ובפרט ידידי מחברת המלמדים בתלמוד תורה תולדות יעקב יוסף דחסידי סקוירא בלאנדן ע"א.

ואהרון חביב המנהל הדגול מוהר"ר ר' אהרן פריעוזל שליט"א, בבינתו הרחבה וישראל חכמתו שלא זו מותן ידי המלאכה מהחל עד גمراה של מצוה. התודה והברכה בכפלים להם ולכל אשר להם. ויזכו לרבות הרבה נתן מכל צאצאיהם בנוראה מעליא ובריות גופא עבגצבע"א.

שרשי הדברים

תכלית חינוכנו למסורת האמונה והتورה

- יסוד האמונה שלא להשכיל, רק להאמין הקבלה בתמיות. – ולהיפך יסוד המתחכמים היא, שרק השכל יחייב, ושם דבר לא יתקבל רק אם יהא בו הבנת השכל. השכל לעצמה מכוון השגתה בזוי' אצל המאמין. – ולהיפך להמתחכם הקבלה בלי של אינה שווה כלום (תשוי' הריב"ש²).
- כל תורהנו שבכתב, וכל הפרטיהם ופרטיהם של תורה שבבעל פה, הם מקובלים איש מפי איש ממש עד למשה מסיני. או מה שזו חוץ' וחייב הדורות ברוח קדשם להחזיר הנשכחות במסיני. וכן מה שמסרו לנו מהכמת הנהגת בנ"א, قولן מסיני³. ואף כשהנמצא בדבריהם משאר חכמאות העולם (כחכמת התכוונה וכדו'), قولן נתנו מסיני. וח"ז לומר שהז"ל אמרו שום דבר מהכמת עצמן⁴.
- המאמין, דבוק בדברי הזקנים שימסרוו הקבלה. וכל הליכותיו מסודרים לו עפ"י התורה וחייבי, ויבטל שכלו לדבריהם⁵. ואף לא יוזע כל-שהוא ממנהג אבותיו, אף שלא ישיג עמוק אמיתתם. – אבל המתחכם יתנגד עפ"י שכלו

² הרבה לקטו מספר הנהגות החינוך להרב צ.א. בלום (שאסף מספרי קודש הקודמים), ומוציאו בר"ת חנ"ה.

³ תשובה מ"ה, מש"כ שאין ידיעה שלמה וכו', ובס' לב טוב (הקדמת פתחי לב על שער היהוד) האריך בנוועם בכ"ז. ועי' ברמב"ם הל' יסודה פ"ח שאחר שנתקיים אתה הראת בסיני, השכל יחייב שנאמין בלי ידיעתנו, עי"ש. ובאלשיך הק' בראשית ב' ט' שפי' חטא עץ הדעת, שמתעסק לדעת טוב ורע לברור בשכלו עי"ש. (וכמו בנסיבות של 'אחרי עיניכם' לא שמענו לקול המהנות, להניח מה, בהתנצלם שעי"ז לא יתפעלו עוד. כמ"כ, בהיקשו ד' אחריו לבבכם'. והטעם בשניהם, משומן רוב ההפסד עד שmaguen להמדרגה הדמיונית. וגם, משומן שכ"ז לא יועיל כשיתגבר הנסיוון חלילה, ואדרבא, בבחינת כל הגدول מחברו. ולא נשאר לנו בשניהם, רק לשמעו לציווי תורהנו הק', ולא תטורו).

⁴ רע"ב ריש אבות.

⁵ עי' חז"א ר"ה סי' קל"ח וכי שם שלומר כן זה מינות. ועי' מגילה יט ע"ב, סוכה מד רש"י ד"ה יסודם, שמota רביה ספכ"ח אף החכמים וכו' ובאלשיך הק' משלוי כ"ב י"ז.

⁶ עי' שו"ת חת"ס או"ח סי' ר"ח, ד"ה בהא סלקין וכלה"ע שם. ועי' שמור"ר (פ"ה י"ב) שבלא זקנים אין לנו מעמד.

וחפכו (ויצרו⁶) לפרקית על ראשונים. ואינו משעובד כלל לבסם סברותיו על יסודות מקדם, רק יתרה בעוז לומר ולהחליט כפי משקל שכלו ובינתו. (מלפנים זאת בישראל על כל עצה הלו כהרב או ת"ח, וככהיום ימצאו דרשנים וכתבים שיאריכו בלי להזכיר אף פסק או חז"ל, ומה שיתקבל בשכל היא החן והיופי⁷).

- המאמין, כל עמלו אלו הבנים שימושיו ויתנהגו לקבל מדור הישן, ולהרגילים מנעו ריהם לשמווע ולקבול בתמימות⁸. – אבל המתחכם יבית לדור החדש שיחדשו כפי שכלם אף לדברים אשר לא שעורום אבותיכם.
- המתחדשים, יגשו להלמוד בשכל אונשי, ויעשו בה לפני הבנותם. – אבל המאמינים יודעים שככל עניינים רוחניים הם למעלה מהשגתנו, והחכמה רק מקללת⁹. ההושענות אינם סתם ענפי אילן, ויום השב"ק אינו סתם יום נפש. וכמו"כ המכחן, במצוות ושנותם לבניך אינה סתם מסירת החכמה וההנאה. אלא, המלמד במאמרו ממשיך שלשלת קבלת התורה איש מפני איש עד משה מסיני¹⁰ ומקרים בניין העולם שנברא בעשרה מאמרות ע"י הבעל פיהם של תשבר"ר¹¹. והוא אינו לומד עליהם בכלל, רק מזיכיר להנחות מה שידועין כבר מבalto נרו עלי ראשם¹², ע"י חלקה הפרטיה של כל נפש בהם

⁶ עיין בסוף קוונטרס עיקבתא דמשיחא באידיש להגאון ר' אלחנן וואסערמאן זצ"ל 'מאמר על האמונה', באורך, שתאות הזמן כשותך המעוור עיני השכל והחכמה. וכש"כ בילדים וכMESS"כ החווה"ל, שהאדם קודם שיתbagר בהנחת השכל ציריך חינוך ומעזר לתאותיו (שער עבודה הא' סוף פ"ג, וכל השבעה טעמיים שכ' שם למלות ההחעורות ע"י התורה שיכים לכאן).

⁷ ע"י קב הישר פ"ד, ובס' יושר דברי אמרת פכ"ז עה"פ ואל בינתך אל תשען. ומנาง הקדמוניים הי' שהרב ידרוש גם פלפול הלכה ולא רק אגדה ומוסר כדי לגדור שלא ישמעו הקהיל אלא מת"ח עוסק בתורה, (ע"י קובץ עץ חיים (באבאו) תחלת כרך ט"ו אחר העתקת דרשת הנודע ביוהודה).

⁸ שמי שהורגל מימי עולםיו לילך אחר משפטיו שכלו סוף שהוא מאבד אמונהו ח"ז ויוצא מכל ישראל (דעת קדושים דרוש ז', להגאון מו"ה רפאל כ"ז אבד"ק אה"ו, נדפס תקנ"ז).

⁹ ערכין י' ע"ב רש"י ד"ה אל יתהלך חכם.

¹⁰ ע"י בירושלמי פ"ק דשבת הל' ב', לשילש השמואה עד משה. ובתורת משה (חת"ס) עה"פ ראשית המתוות בענין שהרב שכינה מדברת מתוך גרכונו.

¹¹ (שבת קיט). ועי' מאור ענינים פ' יתרו ד"ה אך האמת דנדוע.

¹² ע"י אמרי פנחס השלם (החדש), שער אמרת ואמונה אותה אי' עה"פ ונשمات שדי תבינם. ובס' שם משמואל (בעהלותך תרע"ב בשם הכוורי) שענין אלקינו חל ממילא על כל מקום שרואין ואין המקובל מעורר אלא עשיית הכליל להיות ראוי להאורים האלקוי ע"כ. וכן, השגת התורה אינו תלוי בריבוי

ריבוא אותיות התורה.

ולכן, אסור לנו לשנות מהמקובל. וכמישאחו"ל אל תגעו, בתשבר¹³. וכשה נשנה נזקה להיות שלוחי דרכננא. אף מה שנראה לעיתים לעלה ברוחניות, לא ימלט שע"י ההתחדשות מפסידין מצד אחר, ומ"י בchein שלא יצא שכרו בהפסדו, ושלא נפגע ח"ז ביסודות אמונהינו.

כ"ד נקודות בחינוך החדש משונה מדרך היישן

א. חינוך למעשה לא להבין. חינוך החדש הוא להרגיל ולפתח שכל הילד שיבין בשכלו טובת הנהגה. – אבל בחינוך היישן העיקר להרגילו בפועל בתומ"צ בלי להבין¹⁴. והאדם נפעל לפि פעולותיו להתעלות בתורה ועובדת, ובמשך הזמן לפि רוב המעשה אולי גם יבין¹⁵. כי כח היצ"ט לפि תומת ישרתנו (ע" שבת פח), והבנת השכל לא יועיל [אם לא יזיק] לזה.

ב. התפתחות לקטנים. מן היסודות אצלם, לעשות כל מיני פעולות לההתפתחות של הקטן, (כי השכל יסוד חינוכם), בין בלימודים ואף במשחקים. – אבל יסוד האמונה¹⁶, כל צולו מבוסס על ביטול הדעת והשכל להקבלה מהוריו ומחנכיו. וכשהוא קטן ועוד לא התפתח, אז העת הכפי מוכשר לנטווע בנפשו האמונה ויסודותיו שיישאר תקוע בלבו לכל ימי חייו,

השלויות כב悲哀 חכמתו, אלא בסיעתה דshima לфи היכנת המקובל ואף بلا עין (שם אמר ה' סוף אותן י' ואות יב, וכבר יצליה וכו'). ועי' נדה ע' ע"ב, ויקרא רבה ט"ז ב' יש זוכה וכו')

¹³ שבת קיט.

¹⁴ ולהנכו שיהי זה שורש באמונתו מנעוריו לשם כליה להבין בהכרעת הדעת ואף בעשייתו המצאות השכליות (דעת קדושים הנ"ל, חמ"ד). ופי' בזה הפ' ובניהם אשר לא ידעו יশמעו. ומש"כ דע את אלקיך היינו שכל הידעיה היא קבלת האבות עי"ש. וכ"פ בבני יששכר,ادر אמר ג' דרוש ב'.

¹⁵ עי' מהר"ל חפארת פכ"ט.

¹⁶ והוא גם היסוד לכל החינוך בכלל (וכדמן בששה דברים' אותן ב'). ועי' הביטול לדעת ולרצון ההורים כשהם קטנים יתמשך זה גם כשיתגדלו (לפי הגיל) וגם עד עת דודים שצצאנו ירצו וישמחו بما שבחרו הורים כמנוג אבוה"ק. ואוthon הדולגים שיתנו זכותים לקטנים הэн הן אותן בשידוכים נהגין בזה כאחרים, וא"כ למה נבית עליהם ללמידה ומדעתיהם.

והאיך נאבד זאת בידים בהתפתחות להסיר תמיינותו¹⁷.

ג. התורה התפתחותינו. ממשахז'ל קטן משמתחיל לדבר כל לימודנו עמו לא יהא רק תורה¹⁸. וכמש"כ הרמ"א, "ואין לאדם ללמד כ"א מקרא משנה... ובזה יקנה העווה"ז והעווה"ב"¹⁹. וכל מה שהקטן מקבל ממחנכו אף בענייניו דרך ארץ ומשחק, מקודשין במסגרת של תורה ומצוות ויר"ש, ממש"כ בכלל דרך דעהו. ואף שבמנשך הזמן ימשך הילד עצמו לדברי הרשות לפניו טبعו, עכ"ז מעולם לא הי' תפקיד המהנד להנחותם לזה. אדרבא, קשר המלמד עם הילד הי' רק לתורה ועובדת לפניו גילו, וכל התפתחותו הי' רק ע"י התורה. (וכהיום ימצא מי שישכור מלמד פרטי בעיקר "צו פארברענגן" להתפתחות, ולהליכוד לטפל לה).

ד. התמיינות השמירה. המהנדים בשלויות מסוימים המהונכים לנסיונות. כי למתחכמים לא נמצא כלל דבר מופרך, והם מוכנים ליתן מקום אף לדברים מוזרים עד שתתברר בהבנותם "למה לא לעשותות". ולכן כשווגדל מה יעשה האברך בעת בא נסיוון שלא יחטא²⁰. - אבל החינוך לתמיינות היא שמירה לכל החיים. כי הרגל להכנע בלי להבין יעמิดו על הגבול שלא לעשות דבר חדש, שלא ראה בהנהגת אבותיו.

ה. החינוך שלא לדעת. הדרך היישן מעולם הי' להזהר מלדבר כמה וכמה עניינים בשימוש הקטנים "עניינים שאינם שייכים לקטנים". (אף בדברי רשות המותרים וכש"כ בגען בקצת איסור). - אבל המתחדשים טוענים "למה לא, הלא טוב לנו שנסביר להקטן לפי שכלו שלא להניחו בקושיות ואי הבנה". כי לדעתם הידיעה היא השמירה, אבל לנו ההעלם והמניעה היא השמירה.

¹⁷ וישתייך לזה השטף של כל מני מאגאזינען לקטנים בציורים והסברים שכליים, שכל ילד נעשה מבין וידען. וכל זה נוגע לעניין ההתפתחות המפסדת התמיינות, האמונה והקבלת. ואף ביכלען מיראים צרייכין בדיקה בזזה.

¹⁸ (סוכה מב. ויו"ד סי' רמ"ה), מפי הגר"י גאלינסקי בשם החזו"א.

¹⁹ יו"ד רמ"ז ס"ד, ועי' חזשי חת"ס ב"ב כ"א ד"ה בתינוקות מש"כ בזזה.

²⁰ ספר דעת קדושים הנ"ל עי"ש.

וכדאיתא באלשיך הק' ²¹, שזה ה' טענת הנחש בעז הדעת, - שלא למנוע מההשכיל הבחןת טוב ורע לידע מהות הרע ומצייתו, שידיעתו לא יחויב שתמשכו אחריו לחטא בהכרח, כי בטוב בחירותכם לא יטה ידיעת הרע לעשotta.

ו. השרשת האמונה באופן הלימוד. הדרך היישן هي להרגיל התלמידים בהתשובה "והאר עניינו בתורתך". כך כחוב בתורה וכן הוא הדבר אף שאינו מבין. שהלימוד יהא באמונה ובהתבטלות שיש תשובה אבל צריכין לזכות לידיעהה. ועיי תפלה ויגיעת התורה יתגלו הדברים, או ממשׂ הזמן כשיתגדל וירבה בישיבה. ויש גם דברים שלא יתגלו עד שבאה תשבי. (ולצעירים נוצר תשובה זו פשוט כדי שיוכלו בסדר הדברים לפיקודם שככלם) ²². וכן מעולם נהגו ללמד עם הילדים בהקדם האפשרי גפ"ת והוראות איסור והיתר ²³. כי בחרו בלימודים שאינם משביעים השכל למורי, למידים שלא יתעמלו בהם רק אוהבי הקבלה, בלי להשביע ההבנה ²⁴. וכעין שאוז"ל ליגמר והדר ליסבר. והכל כדי לחזק אמונה תורה אמת, כי לא נחם אותנוALKIM DRACH ARZI ²⁵.

ג. וכן בסדרי הלימודים. דרכ המתחדשים להמחיש לתלמידים עניין

²¹ בראשית ג' מפסיק ד' ולהלן, תה"ד. והטענה שציריך הקטן לידע כדי שכשיפגשנו אח"כ ידע מה להшиб לעצמו, מעולם לא גרסו במחנינו, רק סמכו על שמירת הגבולים (מפי הגרא"ג נאדל). ובאוואהקה"ק עה"פ כמעשה ארץ מצרים (ויקרא י"ח ג') כתוב כי אריכות הרוגשת החשוב אפי' לבחינת השולל תפעיל הגברת החפץ ע"כ. ועיי מש"כ בחו"י הגרא"ז עה"פ ותראו את שקווציהם, שעצם הזכור מעשי החטא אף שייאמרו בשעת מעשה שיקוצים, מזקת ח"ו).

²² עyi בכ"ז בחומש למשמעות פר' תזיע ל"ט כלל ב', ועיי בספר מעשה איש (מהחزو"א) ח"א עמוד סד בעניין ההכנעה והbijutol להדרת. וכן יש למנוע מהאריך בסבירות בדויות כדי להשביע שכליות הילדים במקומ לשנן ולדקדק בדברים המפורשים בספר. ובאמת קשה מאד להעיר ולומר כללים בזה עyi העורה 27.

²³ שאין למדים מקרא לך תולה לעורך כי שנים ועיקר הלימוד משנה וגמ', (שו"ע הרב ת"ת קו"א ג').

²⁴ ופשט דבגפ"ת אף אחר ההסביר מוכרchein לשעבד השכל למש"כ בפנים, וכפי תוספת ההשגה מוסיפין לראות עד כמה מוגבל שכלנו ודענתנו, ועייל העורה 27. וכן בהלכה כל כלו מיסוד על ההשתעבדות למש"כ הפסיקים.

²⁵ עyi בכל זה תורה משה (חת"ס) ריש בשלה באורך, ועיי בס' מעין גנים (פירוש מבעל בני יששכר על אורח חיים להיעב"ץ פ"יב אות ו').

הפרשיות, באודם השכלית וההתפתחות. אבל דרך הישן هي שלא ללימוד המקרה עד הפשט לשביעת ההבנה האנושיות (כאוזרת חז"ל²⁶), רק בדרך דרוש מדברי הקבלה תושב". ועוד יש בזה, העניין שלא לגשם הפסוקים שלא יחשוב הלומד שהנгла הוא כוונת הדברים.²⁷

וכן בלימוד אגדתא, מעולם הקפידו המלמדים לשנן ולשלש שכל דברי חז"ל אמיתיים אף קויצו של יוז". וכשבאו לעניינים שנראיין רחוק מן השכל, השרימו האמונה בהתלמידים, לפרש הדברים דייקא פשוטן בלי להבין. ואף שמצאו איזה מפורש שיפורש הדברים קרוב להשכל לא בחרונו לאומרו להקטנים, כי שמחו על ההזמנות להשריש האמונה בלבם ולא לבבל מוחות הקטנים בשכליות. כי כל אמוןנתנו היא بلا הבנה, וcumעה דר' יוחנן בתلمידו שאמר אלמלא ראית לא האمنت²⁸. (אבל המתחדשים מהפכין הקערה, כי הפסוקים יפרשו דייקא פשוטן, ואגדות יפרשו דייקא בדרך רמז)

²⁶ המתרגם פסוק צורתו (קידושין מט).

²⁷ עי' בזה שו"ת רב פעלים יו"ד נ"ז. ובשוני הדברים [מניעת השכליות ושלא לגשם הפסוקים]קשה לומר שיעורים, (שהרי מעולם נהגו לומר הסדרה לילדים לפי גילם. ובודאי נזהרין שהיה בחורצת הקודש, ושלא יdomה לסייעויות, ולהחריד בהלבבות מקדושת הפרשיות לפי הגיל. - עי' תשובה מהרי"ץ דושינסקי ח"א נ"ז מש"כ בעניין 'יוסף שפירא' ובשו"ת דבר שמואל לגבי עשיית תמןנות בתנ"ך). לכן הדרך הישיר והבטוח הוא, להזהר שלא לווז דרכי הלימוד מכדור הקודם.

וכל זה בתורה ונ"ך, אבל בלימוד הגפת לפि הגיל והסוגיא ודאי עושים לעורר הבנת התלמידים, שהבנת השכל היא חלק מהלמידה וגם מעוררת חשקם לתורה, (עי' בסוף הקדמה חובת התלמידים), ואעפ"כ هي דעתם בעולם הישיבות, שי"א שכלה הלימוד, הוא לפלפל ולהחלק כדי לידע מה התורה אומדת, ולא הטעם למה. ויש שאמרו שלומדים גם להבין החילוקים ע"י ידיעת טעם. (עי' חת"ס תורה משה עה"פ אם בחקותי תלוו). אבל כו"ע מודי שכלה הحسابים ורק אחר החלטת קבלת אמריתת הדעת המקובלם. רק שמצוות ח"ת, עליינו לתרץ הקושיות לפני הבנתנו. ואף כשהמשיגין תלוין אין אמרית בראוי, ולכן לעולם ייל עוד תירושים ופירושים. כי התורה נצחית ויוצאת לכמה טעמים (שבת פח). וכל הנסיבות הם ככלומר עוד פשוט, בהאמת הודי המקובל, מפי הגראי גאלינסקי. (ואולי שלכן השתמשו בפלפלול בלשון 'קשייא' ואח"כ בלשון 'תירוץ' שאינו מבטל הקושיא, ולא בלשון 'שאלת' ואח"כ 'תשובה' המורה על וודאות הדברים מסבירות אנושי, שבאמת אין כן). אם עוסק בתחוםך להבין עפ"י חז"ל והגדולים ייבין שרוחך מהשגחה כ"א להאמין בעומקה שאין בערך השגחה אז די לנפשו להתקשרות אליו יה' אבל אם ידמה להבינה בשכל אנושי אווי יקייא ויאבד הונגה. (תח"ד מס' שער הייחוד ואמונה, פתח ומבוא שעריהם סוף ד"ה ובודאי. וע"ע בס' פרי הארץ תצוה מאמר א').

²⁸ ב"ב עה.

לעקור אותן מפשטן, וח"ו לא נאמין בהם ובהמון²⁹.

ה. בחרה חופשית. המתחדשים מקפידין מאד על "בחירה חופשית" והדעתם אקרטיע. ויסודה, שיישאר לכ"א הבחירה³⁰ כדי שיוכל להפתח לפני שכלו ורצו, ועל כן אין לכפותו. אבל, מאמינים בני מאמינים שעמינו יאמינו ונתקעה האמונה, בלבם במדרגה שרשית שנשתרשה בחלל הלב עד שנעשית להם טבע מבطن ומהרין, שעלי אין להסיף ולא תסוף מזרעם לעולם ועד (מהר"ם חגיו³¹). נמצא שביסוד הדבר אין לנו בבחירה חופשית, וכי שבירך ברכת השחר כבר הודה שהוחורה נשמטה הטהורה³², המושבעת ועומדת, שלא להרשי. [ולכן גם מוכן הוא למוסרה, בלי שום דעת ודעותנית לך כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפוי בד' אחד (תניא)³³. ועליינו המהנים להרגיל ולהזיכר זאת בתמידת].

²⁹ עי' בכ"ז בביור הגרא"א יו"ד קע"ט י"ג, והעיר על מש"כ הרמב"ם. וע"ע בר"מ בפי' המשניות בתחילת פ' חלק, והכת השלישית, שבדברים הנמנעים בכתביו קודש ודבורי חז"ל וכו'. ובאלשיך הק' עה"פ ויצמיח כל עץ נחמד בג"ע (בראשית ב' ט') שהתחthon גשמי והגבוה ממנו עולה באיכות הרוחניות עי"ש. אבל אנו דנים בילדים, שאצליהם נגנו מועלם להחדר בלבם להאמין בלי להבין, וכמש"כ הרמב"ם בעצמו (בכת הראשונה) לומר במקומות, שאין אנו (הנסים) מבינים כוונת (ענתק) החכמים בזה. ומספרים בשם מהר"ם שלמאן כשהאי' בבחורתו אצל החזו"א. המביא היין לשבת התבטה ע"מ שאיתה בmahרש"א (ברכות נד ד"ה אבן שבקש עוג) שלא לפреш המאמר אפשרו, שהוא ג"כ הבין כן מדעת עצמו. ואמר הגה"ק ז"ל שאינו יכול לשותות מינו. והאריך לדבר אותו עד שלבסוף שאלנו "נו (ביסט) שווין נישט קיין אפיקורס (מפי הגרא"מ ווינטרויב).

³⁰ מה שהם קורין freedom of choice. ועצם הדעתם אקרטיא (חוירות, והשתות לכל הבראים) היפך הדיקטאטוריא, אינה תקווה ותכלית לעצמה. רק אמצעי שעיל יהה יכולו להכנע ולהשתעבד תחת דיקטט הדת בלי הפרעה. ועפ"י הדת יש מדריגות ומעלה שהתחthon נכנע לעליון, וזה תיקונו וטובתו שכל ההשפעות מלמעלה למטה, והאור חוזר שגם הכל פחות מתעללה עי"ז. (עי' בתולדות הגרא"י אברהםסקי (פט"ז) מה שטען זהה בעומדו למשפט בלאנדן על תקיפות העמדת הדת).

³¹ משנת חכמים במעלה הכהן אמונה חכמים, אותן הצג-תצוו. ובספר מעין גנים הנ"ל (פ"ב אות ח') עה"פ למען אשר יצוה וכו' שטיבע זו, להאמין בלי להבין, היא ירושה, וע"ע לעיל הערתה 12. אבל היחידים (השלידים אש"ד קולא) היה להם האמונה בטבע ותלהקה מהם הדעות הללו (הפילוסופים), בשם הכוורי אמר ה' אותן ב'. וע"ל אותן יא שהתורה אצלינו הכרה.

³² וכמש"כ הפסיקים בשו"ע או"ח סי' מ"ו ס"ד בברכת שלא עשי עבד כוכבים בשם המקובלים.

³³ פרק י"ח עי"ש.

ט. שמחת החיים. שמחת החיים, סיפוק ורצון³⁴, הם מן המפתחות הפנימיות להשריש החינוך. אולם לנו, הם רק אמצעים שעיל ידם נשיג התכילת, שהיא הרגל להשתעבד לגבולי התורה. - אבל להמתהדים שמחת החיים היא התכילת. וכן, אצלם מי שמורצת לעצמו (צופרידן), והשיג לדעת לבחור שאיפה לחייו כרצונו, כבר הגע להתכילת³⁵.

ו. חיוב הגadol של קאנפידיינס. הסולדים מכפה ומוחנים בירצון, מוכרים גם לבנות הקאנפידיינס בהקטן שיאמין בגודלו כי ע"ז יתחזק רצונו העצמית. כי להשיג הרצון צריכין "קאנפידיינס". - אבל חינוך התורה היא להיפך. להכנע רצון הגוף וחשקו, ומוחנים לשפלות ועניות³⁶. והרגל בקיום תורה ומצוות יעורר פנימיותו ומצוות גוררת מצוה עד שיטועם בנפשו בהדרגה נעם מתיקות ביטול רצונו לשמיירת התורה.

יא. חינוך בהכרח ואונס. המתהדים מקפידים שלא להניח לחץ על התלמידים, והכל בדרכי נועם³⁷. וсолדים מכפי באונס, בטענתם שהחינוך בכפי לא יתקיים כי יסור כל החינוך כשיוסר העול³⁸. וכשהקטן מבין החינוך מעולה, שגורמת שיעשנו מדעתו ומרצונו, (היפך הכספי). - אבל מאיני תורה משה רבינו יודיעו מש"כ הרמב"ם³⁹ שאין זה manus, כי אדרבה יצרו manus. ומהןך מזכירו ומזכירו להוציא הרוח שיטות שנכנסה בו "עד שיאמר רוצה

³⁴ עי' בהקדמת חותמת התלמידים בזה, ד"ה לא ד. מהות הסיפוק היא שהנער עפ"י דרכו מרוצה לעצמו שהוא טוב, חיית ונכנע, ואחוב להוריו ולרבו (ע"ש). אבל לא שיהא לבו בריא כאולם בישורת מעשי וצדקה משפטיו. כי אז גם כי יזקין לא יסור ממנה. (ע"י מרפא לנפש, חוה"ל פרישות פ"ד אמש"כ אבלו בלבו, ובס' יושר דברי אמרת פכ"ז, ובס' שיח שרפוי קודש (החדש) ענוה והכנעה אותן כ"ט, וע"ל הערכה 146).

³⁵ וכעין מה שי"א, "דער עיקר איך זעה בע"ה מיין קינד איז 'צופרידן' אין חדר". וע"ל הערכה 113.

³⁶ הנה פכ"ב כ"ד ב'.

³⁷ כל השרשים הנזכרים מקשרים ונמשכים זמ"ז. כי ההקפה רק לדרכי נועם ואהבה, בשלילת החלץ והיראה, הם כתוצאה משיטת המשכיל בלתי מאמין. כי שניהם (החשק והשכל) יחייבו לעשות רק בתנאי רצון העצמי בלי להחבטל ולהכנע לרצון עליון, היפך הקדמה נעשה לנשמע, וכן שיטת העצמאות בניגוד להקבלה בהכנעה.

³⁸ עי' באלשיך הק' (משל'י כ"ט ט"ז) מש"כ אפשר שימנע איש וכו'. ולגביו שלא לחנק היפוך מהטבעית הפרטיה עי' מש"כ הגר"א משל'י כ"ב ר'.

³⁹ גירושין פ"ב ה"כ.

אני". והניסיונות שהקדימו נעשה לנשמע מורגלים שידה רצונם היפך חסקם. ו כבר עמדנו בסיני תחת כפיה החר באונם, ולכן התורה אצלינו הכרח⁴⁰. ובאמת אין זה כפוי וגם לא סתייר להעבותות האהבה שבין הרבי לתלמידו. אלא כמו אב הכויה את בנו לבסוף מסכנה, שלא יחש לבפי' ולהז אלא אדרבה, את והב בסופה. כי גם הקטן מרגניש עכשו, ולבתיד ידע ביותר שהוא לטובתו, וכמשאזו"ל שעוז בא לנשך גגליו⁴¹. וכל תכלית הינוכנו בזה הוא להנץ ולהרגיל לעשות דיקא אף בלי רצון ובליה הבנה. וסיבת מעשנו הוא כמו שאחו"ל "כי כן דבר המלך", "כי כן מחייב התורה". אבל החינוך לעשות רק מרצון וחשך כבר אין רחוק מהחינוך להנהג חילתה כהרzon והחשך.

ובאמת, יש עוד טעם החמור מזה, כי ההרגל שיעשה כשכלו מפסדת הבטחון והתמיינות שעלי' נבנה כל יסוד אמוניינו,ומיירחן לנגע בה.

וישתיך זה, מה שהם מעודדים שישתדלו שהלימוד יהא לנעים ורצון, לפי השיטה שכ"א בןchorין בבחירהו. וה גם שאמת שבקנטנותו מושכין אותו בלקיקת דבר (עי' העיה 106), ואף בגדיותן, וכיון שאחו"ל שילמוד במקומ שלבו חפש. אבל כי' כאמציעים להגיע אל התכלית, שיתרגל בכניעה שהאדם נברא לעשות וללמוד אף כשיגד לרצונו. וזה לרמב"ם, (אבות ס"ז) שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שתלמוד בטורח עמל, ויראה, מן דמלמד. אבל קריאת התענג והמנעה, אין קיים לה, ולא הנעלת בה. ואמרו חכמי שלמדתי באף עמדה, לי. ומפני זה, צוה להטיל אימה על התלמידים, ואמרו זיוק מורה בתלמידים⁴³.

יב. הנהגה ומעזר. נמצא כיום כewish שאלה בהנהגה אם להרשות או לא,

⁴⁰ עי' מהר"ל תפארת פרק ל"ב. ובבנוי יששכר (סיוון מאמר ב'- ד') עה"פ אם לא בידי חזקה וכו' אמלוך עליהם.

⁴¹ ילקוט שמעוניblk עה"פ מימנה. ועי' תורה משה (חת"ס) מטות ד"ה וימשו שהתערכות על המוכיח מצד היצר.

⁴² רחמנא אמר תקעו, ר"ה טז.

⁴³ הגם שפקודי ד' ישרים משמשי לב לטובה ולנוחת לעשותן, וכמש"כ ביערות דבר (דרوش ה' לאלוול ד"ה צא ולמד) עה"פ עמי ומה הלאתייך, ותכלית הינוכנו להשיג מדrigתה. אבל פשטות זה רק אחר היגיינה והעבודה ולא בפשטוי העם, (וכmesh"כ בעצמו שם, עי' אסת"ר פ"ג- ד', יתיב למיתנא ולע) ותינוק הבורה מביה"ס.

שנណז על הדבר בטענת "פארוואם נישט". וכל אחד נעשה מבין להחות כפי
שכלו, ולפעמים בשיטה "לא שמענו ולא ראיינו אינו ראייה" לכולא. אבל
בחובת הלבבות⁴⁴ כחוב האדם זוקק בקטנותו לחינוך והנאה ומעורר
لتאותתו. וקשה לומר כללים בזה אבל הדרך היישן هي' לחשוב תמיד
"פארוואם יא". וכל דבר חדש هي' בחזקת הפסד- אף שלא هي' בו חסרונו
ニיכר- עד שתתברר לך תועלתו. שמדת המצוות צמיד למדת ההכנע שהוא
מייסדי החינוך⁴⁵ כי ע"י המצוות יתרגל הקטן לחיות בגבולים, וזה כל
תכליתנו.

ג. היושר, שהגדול קופה הקטן. המתחדשים טוענים שלא לכפות, מטעם
ואהבת לרעך כמוך. שגם המהנק אין רוצה שכופו אותו, ואין מן היושר
שכופת המהנק את הילד רק בשליל השתלטותו עליו. ומה עיניהם מראות
טובת הכספי. כי המאמין בקדושת ונوعם התורה, כל הכספי הוא לרכוש ההוו
החמדדה. וזכין לאדם מכל מקום. ואף שהגדול לפעמים יסתיר או ימנע
מהקטן דברים שהוא עצמו יכול לעשותות- הלא אין לדמות גдол העוסה
לשעה (שעכ"פ בנפשו מרגיש החסרון), למה שהקטן יכול ללמד הדרכה
זויה (לlecתחלה)⁴⁶. ועוד עלול שיישאר הרושם לכל ימי קניון עצמו בנפשו.
כמושאחו"ל הלומד לצד דומה לדיו כתובה על נייר חדש שמתקיימת ואינה
משתכחת⁴⁷.

יד. עונשים. המתחדשים מונעים א"ע מלחנק עם עונשים מג' טעמים. א) שלא
לנתק הקשר בין הרבה להتلמיד. ב) שלא ללמד התלמיד מזה ממדת

⁴⁴ שער עבודה הא' ס'ג והטעם החמישי.

⁴⁵ עי' חת"ס כי Taboa Uh"p ברוך פרי בטנק, (ויתגבר הנסיוון כשרואין שיש כתות או מוסדות
אחרים שעושין כן).

⁴⁶ ולא רק במניעת הרע אלא גם בקום ועשה לא נפטר האב מלעוד בנו לתו"ש אף שאין הוא
למעשה בעצמו כן. והגמ שפשוט הדבר שיחסר בכח, מ"מ הרבה עשו כן מהרדרת פנימיות נפשם
(ואף שלא לשמה) והצליחו. ועי' בהנ"ה פ"ב אות יא. ואף דפסקין (יוז"ד רמ"ה ס"ב) דLAGBI ת"ת
הוא קודם לבנו, פשוט הוא שאין המדובר לפטור (המזונית מת"ת) מגודל האחוריות של הדרכת בניו
לשמירת תועמ". ומצינו שמצוות ושנחתם לבנייך עד קודם לדברת בהם (עי' בהוח"ל בפתחה
לשעה"י Uh"p ושנחתם לבנייך ובמרפא לנפשם, ובהנ"ה פ"א ה').

⁴⁷ אבות פ"ד ורע"ב שם, ועי' בה בראשית חכמה סוף פ' גידול בניהם ד"ה וצריך האדם. ועי' הנ"ה
פכ"ב אות ה' ו'.

השתלבות על החלש. ג) שלא לגרום שהתלמיד יתרגל לשקר מחתמת פחד. אבל מנגד אבותינו מעולם שהקטנים מרגלים מקטנותם לטובה תוכחת מגולה הבאה⁴⁸ מאהבה מסורת. ומכירין בפנימיותן של הדרכה זהה לטובתו הוא, כי *יתרין האהבה, מאדב לנאכט נכל ביתרין מוחחת*, הגרא"א (שם). והרבי המסור בלב ונפש, כשייסר תלמידו, בדוק ומונסה שיצליה להטיבו לנחת שניתם. ולהיפך הויתור והעלמת עין יראה למי שאין נוגע ללבו⁴⁹. כי קפידת הדרכה יראה האהבה, והזנחה ההיפך, ממש"כ חושך שבטו שונה בנו. גם לא רצתה⁵⁰ הילד לשקר, כי בטוח בכוונת מהחכו לטובתו. ומשל הכפרי בידועו השתלבות המלך עליו לא יעלה על דעתו להנקם בו כשייענשו, ולא לימוד מזה רק הכנעה ולא להכות אחרים⁵¹.

ט. אהבה ויראה. המתחדשים נוטים להנתק בדרכי נעם ומונעים הכפי ומדת היראה, ועוד מראים באצבע שבמציאות רואין שהוא גורמת ח"ו לבועיטה הש"י. אבל בחוז"ל מצינו ממש היפך, ממש"א כל המונע לבנו מן המרדות סוף בא וכו' דע"י שנכנס בקטנותו עצמאות זהו הגורם לבועיטה⁵². וחוז"ל הקדימו שמאל דוחה לימיון מקרבת וכמש"א זורק מריה בתלמידים⁵³. ויש

⁴⁸ מצודת דוד משליכו, ה. וע"ע ממש"כ באגרא פרק א קי"ג.

⁴⁹ ויתכן שבתווך ההנגדות לכפי, מעורב ההזנחה בהרגשי גודל האחריות שיתגדלו בנינו לחיי"ש. וכמ"כ הרואין השבט לאכזריות, והשפלה להتلמיד וגם להרבי, יתכן שאין להם לב לדעת גודל קשיי האהבה וההתמסרות שיש להמלמד עושה מלאכת ד' באמונה. וכדאיתא בזוזא"ק (בחקותי)ocabא דרכיהם לברוי ומגו רחימיו דילוי לגבו שרביטא בידי תדר.

⁵⁰ אף אם לפעמים ינסה ויתחיל לשקר, לא יצליח לגמורו. כי קשרי בטחונו בהרבי ימנעו ממדת העוזה הנדרשת לוזה.

⁵¹ מובא בהנ"ה פ"כ"ב ב'.

⁵² וכעין שנפסק בז"ד סי' ר"מ ס"כ. ועי' ריש שמוא"ר באורך. וכדי למנוע הבועיטה פשוט שצרכיין להריגל כן מקטנותם. עי"ש שהביאו הפסוק ולא עצבו אביו מימי, וברוד"ק שם. ועי' בזה לקמן ב"שה דברים" (אות ג' חינוך בכפי) ממש"כ בשם השבט מוסר (ד"ה אבל), ובהערה 102 בשם העקידה ובהערה 170. ועוד עיקר גדול בעניין זה הוא הערכת ההורים והמלמד ולז', וככלקמן בשעה דברים אותן ר'. עי' הנ"ה פ"כ"ב אות כ"ב וכ"ג. ועי' כתובות דף נ' לד גבי הכפי ללימוד יש ג' מדריגות. קודם שש ואחריו, ואחר י"ב שנה.

⁵³ כתובות י"ג, וע"ע لكمן בשעה דברים (אות ג' בטעמי הכהאה) שמדת היראה מיסודי החינוך בכלל ומחנאי הלימוד בפרט. וכעין שאמרו ז"ל שהבן מתירא מאביו מפני שלמדו תורה (קידושין לא).

טעם לשבח החינוך במדת היראה. דהיינו, כי כל תכליتنا היא לגדל בנינו לעבודת הש"ית באהבתו ויראתו. אולם אהבת ה' בלי יראה אין כלום, רק דמיון מלחמת ההרגל באהבת העולם⁵⁴ (שכלם באמת רק אהבת עצמו). ולכן מהנכין הילדיים מקטנותם להקדמת היראה כדי שיתרגלו ויתגדלו בה. כי **לשחקנים מתחנכים מהחילתם ליראה, יתאפשר מהם לראות השם כל ימיהם** (או החה"ק⁵⁵). ולעומתה יתמודד בהחזקת הימין המקربת שא"א לזה אלא זה. **וכמו שאחז"ל**⁵⁶, אשר הכתיב בבית מאהבי, בתינוקות של בית רבן.

טו. שבט מוסר. המתחדשים גם מונעים לגמרי מהכאה⁵⁷, וטוענים שאסור להשפיל כבוד התלמיד. וכל זה משומם שמ מקום כבוד באים, ובענייהם יקר הכבוד העצמי ושונאים הכנעה והביטול. אבל למכבדי התורה, אדרבא, כבוד גדול הוא לנו להיות נכערין ונדרין בדרך התורה. ומנהג אבותינו היי מעולם להכות בשבט מוסר, שעיל ידה השיגו לקנות מדת הכנעה היקרה⁵⁸, התנאי הראשון לביטול השכל והרצון העצמי, כדי לקבל האמונה והتورה. גם, הכנעה היא היסוד לכל המודעות טובות בין אדם לחברו. ועל ידה מורי דין כח הרע ומגבייהין כח הנשמה. וכמ"ש **ಆא דלא סליק בי נהורא מבטישין**

⁵⁴ כ"כ בספה"ק מאור עיניים פ' בראשית (בריש הספר, ועי' במ"מ שם מזוה"ק ועוד) וע"ע שם בפ' יתרו עה"פ וידבר אלקים את כל הדברים. ועי' בראשית חכמה תחלת שער האהבה ובס' אמרי פנהס הנ"ל, פרשיות תכ"ב. ובשם תלמידי בעש"ט, שהחטא מכבה אהבת ד' אמיתית ומעורר העין וצריך לטרוח רק אחר היראה ואחר שטרוח מקבל האהבה מתנה מהשי"ת (בני יששכר ניסן מאמר ג'-ט תשרי אמר ד'-יד)

⁵⁵ דברים לא יג. ובדור הקודם היי רגילים להפחיד הילדיים מקטנותם "ס'אייז א נ'עבירה", והיראה היי נקלטה ונחרצת במוחם אף בלי שום הסבר בהרגל לטבע שני. ומכובן הכל לפני הגיל. ואין לדמות מה שרגילים להగביר הימין מקרבת להרבות בהתרוממת הנפש כדי לקרב הרחוקים או לחזק הקרובים. כי אנו דנין בכאן בחינוך הקטנים שצרכין להשריש בכלבם היסודות לכל ימי חייהם. ובזה אין לנו רשות לשנות מהמקובל מדור דור. (ועי' מהר"ל נצח ישראל פ' נז) שברכת בלעם שהעיד על תכליית שלימות בנ"י בלי תוכחה לפיכך באו לידי תקללה).

⁵⁶ מכות כ"ב, עה"פ אהובוני והוכיחוני (זכריי י"ג ו', וברש"י שם). ועי' בהנ"ה פכ"ב אות מ' ומ"א.

⁵⁷ ובאמת אין חדש על המואסים בהכאת שבט. לפי שרגילים לדון וליחס כל דבר לפני הצורות המונחים באוצריו הדומין לו, (עי' תחלת הקדמה המהרא"ל לגבורות ה'). ובמזה הרחוק מגבולי התורה יש הרבה צורות של אכזריות ורוציחה, ולכן ייחס כל הכאה להרוב. משא"כ מי שנתגדל במשמרות למשמרות אין השbat נמאסת אצלם כלל, ואדרבא למכתשי מצוה יחשב.

⁵⁸ הנ"ה פכ"ב אות כ"ד שהכאה הוא לעשות לב נשבר ונוכה, וע"ל הערת 125.

לי⁵⁹, ורק בקורס הצורף נבחנו אבותינו. (ובודאי שעריכה ההכחאה זהירותית ועוד תנאים, ועי' בסוף הקונטרס)

ז. עונש המתחדשים. המתחדשים, כמשמעותו, בוחרים במא שנקרא "שהתוצאה מעצמה". כגון, כשהוא באיחור קיבל חלק הפחות כי רק זה נשאיר לו, ועי' ז' יلومוד לבוא בזמן. או אם הזניחה מלשמור על המשחק, ונאבד, אז לא יוכל לשחק עוד לזמן מסוים עד שקונין חדש. ועי' ז' יلومוד להיות בעל אחריות. וכל הכוונה בזה הוא⁶⁰, כי רוצין שהילד יבין למה הוא נענש. ובעיקר שאין רוצין שהוא ניכר שהעונש בא מהמחנק חיללה, רק שהתוצאה בא מעצמה. אבל הדרך הישן היפך מזה, כי אנו רוצין שהילד קיבל ויכניע את עצמו לדברי המחנק אף בלי שיבין. גם ידע שעונשין אותו על שימושו ליצרו הרע.

יח. פרטם. המתחדשים שימושתדים שהקטן ירצה, הם מוכרים להשען ביותר על קבלת פרט, בין לעשיית הטוב ובין להסיר מהרע. וכך עלול שתשלומי השכר יהוו להיות יסוד ועיקר בחינוכם. עד שבמשך הזמן יטרכו להוסיפה ולהגדיל הפרטים יותר ויותר לפי ההשגה. וגם יש בזה מה שמרגנליין הקטנים ל"שכר תיכף לפעה". אבל מן היסודות בחינוך הישן היא להשריש האמונה בשכר העתיד לבוא. האף אם שוגם נוותנים פרטם כנהוג בשנות הנזירים, אבל هي נזירים לעשות העיקר עיקר והטפל طفل.

יט. חינוך לצמצום. ובהמשך להנ"ל, מצוי שמרגנליין שעריכין ליתן לקטנים בהרחבה ובפייזור, כאשריו זה יסייע לשמחת ולסיפוק נפשם. אבל המנהג הישן הי' דיקא לחנד לחום על הרכוש, לצמצם וליתן רק לפי הצורך והמצב, כי באמת רק רוחניות והגבלה הרצון נותנת סיפוק אמיתי. וחוץ ממה שסימדת הקדושה שלא לפזר ולהשחת, עוד יש בזה יסוד גדול להצלחת לימוד התורה ממשאחז'ל⁶¹umi אתה מוצא תורה במי שמקיא וכו'. (וככלעל

אות יא)

⁵⁹ עי' מעניין זה בתניא פרק כ"ט.

⁶⁰ אם הי' כוונתם למש"כ האוחחה"ק תחולת פר' וארא עה"פ תיסרך רעתך הי' טוב.

⁶¹ ברכות סג:, ואף בהוצאות כSHIPOTIM בבניין המוסד צריכין משקל שלא יסתור חינוכנו.

עוד מן החדשות, מעניין לעניין, היא האכילה בזמנינו. כי חוץ מבל תשחית, המאכלים מתרבים בכמות ואיכות לאין קץ. גם אופן האכילה היא בדרד עראית ומהירות. ובזמןים הקודמים כמה יגיאות טrhoו כמש"א חז"ל⁶² עד שהישיגו פת לחם תפלו, וכל מאכל ה"י נחشب ומכובד. ולכן עליינו להנתק מדת הכנעה והצמצום גם בזה. ומעולם ה"י נזהרין בזה, להדריך שהאוכל יהא בהגבלה ובמתיינות כהנחתת התורה לפנוי ולאחרוי על זה השלחן אשר לפני ד".

ב. השתוות התלמיד לרabb. המתחדשים, -הנוהגים כפי שכלם- אינם מוצאים לנוחין להגדיל הרabb על התלמיד. כי הרabb רק מוסר החכמה, וכשישיגנו התלמיד, ישתו. ועוד יתכן שהתלמיד ישכיל יותר. ואדרבה המתחדשים עוד בזים עניין כבוד הרabb ומעודדים עניין "ההשתאות" לתלמידים למען שלא ללחצם ושלא לצמצם⁶³. והכל, כדי שיוכלו להשכיל ולהתפתח. אבל השולחן ערוך זוועקת, שתהא אימתו עליהם וילמדו ממנו מהרה⁶⁴. וגם גורמת הכנעה שיבטל כל שculo כדי לקבל הקבלה מרבו, עד שאמרו ז"ל, כל החולק על רבו כחולק על השכינה⁶⁵. ובמנורת המאור⁶⁶, כתוב דף שפעים יכו ופעים יפיהם, לעולם יטיל פחדו עליהם כמש"א זרוק מרדה בתלמידים.

כא. כבוד הרabb. למחשי החדשות אין סיבה לכבד הרabb, כי דבריו אינם מה"יבים את התלמיד רק אם יוטבו בעיניו. אבל בדרך המסורה "הרabb דומה למלאך ד'" ומוסר התורה איש מפי איש עד משה רביינו מסיני. וזה מה"יב את התלמידים שיכניעו, ועי"ז יתקבלו ויחקקו דבריו על לבם. ובשולחן ערוך

⁶² ברכות נה.

⁶³ ובאמת כל עניין הכבוד בדורינו ירדה פלאים, שאף השרים החשובים ואנשי מדע ינהגו במדת ההשתאות, בלבוש ובקריאת שם ראשון, בשיטה איש כל היישר וכו' והכל שי, להסיד גדרות עולם (מה שהם קורין Permissive Society). וכעין שפי' הרובי ר' זישא עה"פ כי היל וכו' (תהלים יג) שיבחו בשפלות כדי לילך אחר שרירות הלב (מנורת זהב סוף בשלח). ועי' הערא 148.

⁶⁴ יוז"ד רמ"ז סי"א.

⁶⁵ יוז"ד רמ"ב ס"ב.

⁶⁶ נר ג' כלל ב' פ"ב, בהנ"ה פכ"ב כ"ד, שההשתאות כהיום היא קלקל חינוכנו.

סימן אורך⁶⁷ ולו לו סעיפים בהלכות כבוד רבו.⁶⁸

כב. כבוד לקטנים. המתחדשים מכבדים לילדיים צעירים, ומרוממים אותם כגדולים (ולפעמים אף יותר) אף בפני רבם.⁶⁹ כי תכליות ואהבותם להחדש ולהשכליות. ולשיטות הדור הבא מעולה מהישן מטעם שישיכלו יותר על שכלה הדור הקודם.⁷⁰ - לא כן בעדי משה, שאצלנו הדור היישן הוא המעולה שמוסרת לנו הקבלה היקרה מכל, וקרובה יותר להקבלה מסניין.⁷¹ - ואין חולקין כבוד לתלמיד בפני רבו, על אף שהרב עצמו יחביב כבוד התלמיד כשל עצמו.⁷²

כג. בטחון הקטן על הגadol. יסוד היסודות בקשר המהנד להמחונך, הוא ע"י הטבע שהקטן מישים בטחונו ומישענתו על הגadol.⁷³ ומרגיש בפנימיותו על הורייו ורבותיו החזקה הידוע ש" אין אדם מורייש שקר לבניו"⁷⁴. וע"י בטחונו הלו נכנסת גם האמונה בלבו. ובטחון זו מושרשת מיום הולדו במסירת הורייו בלב ונפש לטובתו. ובשנות הילדות נתחזק בטחון זהה ע"י ימין מקרבת ושמאל דוחה⁷⁵ המזיכרין אותו שככל קיומו תלוי בהם, ושם שולטיין עליוו. וע"ז מתגברים בנפשו חינוכם, כי אין לך חביב להנפש כשביעת בטחונה.

⁶⁷ י"ד רמ"ב.

⁶⁸ בשדה החינוך עושים עצמן שלא יודען מצות הבוד. אבל, בחיל הצבא במדינות העולם, הללו ידוע שגם בזמןינו מקפידין מאי שלא ישתו ח"ו החילילם עם הפקידים, וכמ"פ אף דמן בראשן על דבר זה. וגם בזמן חינוכם עוברים נסיבות שונות בהכנתה רוחן, והכל כדי שיתרגלו לבטל דעתם לעשות הפקידה תיכף בלי שאלה, שבזה תלוי כל הצלחת הנצוח התקות להם. א"כ ק"ו להבדיל לפקדיו ד' יקורת לבנו. ומשל הצבא יעוזר לנו גם להшиб להמתמיהים, האיך ישתייך בכלל כהיהם שנוכל לחנן שהחדרים יקבלו, ואף ע"י כפי, ועוד יעשו באמונה ובהתרמסות ואהבה.

⁶⁹ וישתייך לזו הזירות לשකול אימתי ליתן להם רשות לחווות דעת.

⁷⁰ ובאמת אין תימה עליהם על מה שמרומיים התלמידים כי למי שרחוק מן האמונה, באמת אין לו סיבה אחרת להתעלות, וכל דעתם לגרמי עבדין.

⁷¹ ע"ז בן איש חי שנה א' פר' אמר, וברדשות הר"ן (דרוש השמיני) שדור אחר דור ממרא"ה ועד עכשו כל עוד שיתרחקו מהעליה הראשונה תתמעט מעלהם.

⁷² י"ד רמ"ב סכ"א וסל"ג.

⁷³ חולין פד ע"ב שבנו תלויין בו, עי"ש.

⁷⁴ ע"י רמב"ן דברים ד' ט', וספר העקרים מאמר ד' פמ"ד.

⁷⁵ שgam הדיחוי מהאהוב להנאהב יגרום התגברות הרצון להיות כרוך אחריו.

⁷⁶ בהנ"ה פכ"ב כד, להחדר בלב התינוק שהאב הוא השליט והבעליים שלו לגמרי.

וכפי מיעוט הרגש העצמיות יתגבר הבטחון. והמתחדשים המכנים
העצמיות בימי הילדות מחתறין בידים בטחון היסודית הלוֹז. ומעולם הי'
נזהרין שההורם ישתלטו להדריך צאצאיהם עד כמה ומאותר בזען
שהאפשר, ולא לעשות בידים ההיפך.⁷⁷

כד. בטחון ההורם **בالمלמד**⁷⁸. גם כشنונתנים הילדים למוסדות החינוך, הכל
 תלוי כפי מסירת ההורם משענתם ובטחונם **בالمלמד**. וגם שהילד ירגעש
שבטחונו להורי משותפת ונמשכת גם לרבו, כי בזה תלוי כל הצלחת
החינוך. וע"ל בששה דברים אותן ו' בפרטות'.⁷⁹

ומה כואב לראות כשההורם חולקין בגלוי על הנהגת המהנים, לעשות ספריא
כעما DARUA דאולה ודולדלה. ומהריבין בידים היסוד לחינוך בנייהם, (ואף שלא
בפני הילד, הלא בהכרח יפסידו קשי הרגשי הרב לתלמידו. ומקדמת דנא, אם
התרעם הילד נגד המלמד הי' נהוג לשולח עמו דורון לרבו. ואף לאיש זר ברוחו
החזקקו טובה כשהוכיחו בנייהם⁸⁰). ולקיים ככפליים, שקדום מטיילין מום בחינוך היישן
שהמלמדים מרגנישין חולשה ומכה בדרכם, ואח"כ יכול כבר כל אב ואם לערער
אף בדברים שאין להם שום בסיס כי כבר הצליחו להשפיל המלמדים כ"חסרי
הבנה" בדרכי החינוך.

ובאמת, אחר שהחליטו הנהלת המוסד שאיפתם ושיטתם, צריכין חיזוק גדול לקאים
מש"כ לא תכירו פנים וכו'. כי עיקר גדול בכל פרשת החינוך החדש הוא שלא
יתפעלו הנהלה והמלמדים לשנות מדרכם, וכמש"א חז"ל בסוף סוטה עי"ש.
וסימנו, על מי לנו להשען על אבינו שבשימים, שיאיר עינינו במאור תורה ושנאה
לחנק צאצאיינו בדרך עג"ץ בב"א.

⁷⁷ ועי' גם שם מש"כ בעניין התפתחות הילדים והתרגולותם לעצמאות, ובהקדמת חובת התלמידים
האריך בזה מן ד"ה לא בהשערות ולהלן.

⁷⁸ ואף שנគודה זו נראית לדבר נפרד שאינו שיק מש להשר, אולם א"א להפרידו כאשר תראה
לקמן בסוף 'ששה דברים' אותן ו'.

⁷⁹ ובדור הקודם הי' במקומות, מרגלא בפורמא דינוקא שאסור לספר בביבתם "סודות פון חדר". וכן
שכהיום נראה הנהגה זאת כמורפוך, אעפ"כ המציגות בשנות קדם הי' כן, שבחינוך הקפידו,
שבטחון ההורם ומסירת הילד לנאמנות ידי המלמד יהיו בשלימות.

⁸⁰ הningה ס"פ לט, ובפלא יועץ פרק ילדות, אם אחר הכה בנו וכו'.

ששה דברים למעשה

לחיזוק חינוך היישן למלמדי תשב"ר

וראה נא "בשרשי הדברים" להרחבת הדברים, והחילוקים בין היישן להחדש. ואף אחר ידיעת השינויים, כשהבאים לעשות למעשה קשה לידע כdot מה לעשות וממה לחוזל, ובפרט במציאותינו היום שנתרבו השינויים משנות קדם, והדברים נוגעים יותר בפנימיותם מבמיעשים חיצוניים. ואעפ"כ, האדם נפלע כלפי פועלותיו, ולכן סדרנו כאן ששה דברים שנתחזק בהן למעשה, ובשם ד' נעשה ונצלית.

(א) יראת שמים

רבו מביאו לחוי העזה⁸¹ ב (ב"מ לג). החיוב על הרבי להדריך ולהשפייע, לא בלבד בדרכי הלימוד, כי לא המדרש עיקר אלא המעשה⁸². ולא ישתמט מזה בעונה שללא לשמה, כי זהו תפקידו על משמרתו. ובפרט כשיש לקות שדבריו עשו רושם בלבבות הרכבים⁸³, ועכ"פ בשעה שמלמד עליהם יתazor ביראת שמים.

ומה גם שיש לכ"א לפי שרשיו עניינים ביר"ש שנוגעים יותר ללבו ויכולanza בזה לחדרו בלבם. ויתאמץ למסור הדברים בהרגשי קודש שהיא נפשי יצאה בדברו⁸⁴ כדי שיתפעלו נפשות הצאן מромמות אל ותורתו הק'. כי דברי היוצאים מן הלב ירא וחרד, נכנים ללב ומלהיבים כאש בוער ביראת ד'
ואהבתו בלב הנער (חת"ס⁸⁵). אף אם יחסר מצדו המזג, הלא נמצאים הרבה ספרים וגם באידיש בענייני אמונה ויר"ש יכול ללמד בפנים. וחים לנו למנוע מן התלמידים האפשריות להדריכם בזה, ובמשך הזמן גם הוא יתעלה מזה⁸⁶. ויש בזה שלשה פרטים נוחצים.

א) אמונה - על המלמד לקיים האמנתי כי הדבר, ולהשריש האמונה בתמיינות

⁸¹ עי' הנ"ה פל"ז.

⁸² עי' מנחת יצחק ח"ד סוף סי' פ.

⁸³ עי' לי' חידושי חת"ס ב"ב כ"א ד"ה כי.

⁸⁴ שם, וbsp;ומר אמוניים ס"ד שאינו נارد לעולם.

⁸⁵ עי' מד"ר ויקהיל, (פרק מ"ח ג') עה"פ וימלא אותו, שבזכות העסק במלאת שמים אף הפשוטים יתרוממו (דעת תורה לר' ירוחם ממיר דף רסד). ועי' בהנ"ה פ"ב אות י"ב וו"ג.

כג חיזוק למלמדים ☷

(ב"ג עיקרים: בטחון, השגחה פרטית, כח התפלה, עולם הגמול שכר ועונש⁸⁶, תקוה לבניין ביהמ"ק), ובכל הקובלות שבמסורתנו הク. גם לפי גיל לפרט שהאמונה היא דייקה בלי הבנה ובלאי שלל, וכמש"א הבعش"ט הク. "איך בין א נאר און גלייב"⁸⁷. גם לדבר בעשיות ובמופתים של צדיקי אמת נ"ע. וכן לא ימנע מלספר מעשיות מכישוף, שדים ומזיקים (וכמובן למסורת הדברים לפי גיל) כמו שנהגו בדור הקודם. שלא כהמתחדשים המשתמטין מזה, בטענתם, "שזה דברים שאין מבינים". כי אין אנו רוצין כלל להבין, רק להאמין. ובאמת כל כוונתנו בהסיפורים היא דייקה לכונה זו, להרגילים באמונה נגד השכל. וכן בלימוד אגדתא הנחוץ לתלמידים⁸⁸, יפרש להם שיאמינו שהדברים דייקה כפשתן - אלא שיש בהם פנימיות, של בעלי אמת (הגרא"⁸⁹).

ב) יראת שמים – שלא להזניח לימוד המוסר, יר"ש ומידות (תפלה, ברכות, זהירות בדיור, כשרות, שלא לשנות הלבוש), ולהרגילים לפי גלים שבכל דרך דעהו, שאף ענייני דרך ארץ ודברי הרשות הם תורה. שלא כדעת בעה"ב שיש חוב שכלי להיות מענטשן בלבד⁹⁰. ולהרגילים שלימוד התווה"ק אין רק לידיעת החכמה אלא כדי לזרום הנשמה ולהעלotta.

ג) מעלת הטוב ותיעוב הרע – להשריש בם מעלה הנשמה שטהורה היא, ומיכסא כבוד וחוצבה מרים ומקודש מכל הבראים. וחשיבות כל מצוה ואות⁹¹, כמו שאחוז"ל דמעשה כל דהו יכול להכריע את כל העולם. ולהדריכם לחשכת התורה, כגון, ע"י חזקה בע"פ, ולהראותם דוגמא בלמידה בחשך ובריתחא, ובזהירות מלקטוף מלאוח עלי שיח. ולעתה, מעולם הכניסו בהילדים המיאום והריהוק מהרע. ושhabורא ית"ש בראו לכבודו להיות מובדים. ולקיים משנאייך ד' אשנא כמשאחו"ל⁹². כי אע"פ שיש חשבונות של לימוד זכות על

⁸⁶ והגאון בעל הקהילת יעקב זצ"ל יען לשואל, שיבחר לשולח בנו בחדר שהמלמדים מדברים שם מאש הגיהנם.

⁸⁷ ע"י ב"ב עה. וייסוד העבודה מכתב כד.

⁸⁸ ע"י הקדמת חותמת התלמידים גודל הצורך להלהיב הלכבות, ושם בסופו מעניין האגדתא.

⁸⁹ הגהה הגרא"א יוז"ד קע"ט יג.

⁹⁰ ע"י רשי"י סוף קדושים, שלא אמר אדם נפשי קצה וכו' ובסידורו סימן שמ"ז, שהנותן מתנות לאביונים אף לאחוריים שאינם בגבולו המצוה איבד את הראשונה, ע"ש.

⁹¹ ע"י מש"כ בזורה הפין חיים (עשין י"ב) מהגרא"א.

⁹² אבות דר"ג ט"ז-ה. ועי' בס' מהרי"ד (בעלז) עה"פ צורר את המדיניות- עליהם לאייב אותם, דההתאמצות לשנווא ולמאס הרע הוא העצה שעל ידה להנצל ממנה.

עצם המעשה ולהעושה, אבל לקטנים שלא יבחינו הפליגו לרחק ולפסול בכל אופן. בבחינת סחור סחור לכרא לא תקרב⁹³, וכדי להרגילים לבrho מהרע. כי העומד על הגבול, האיך ינצל בנסיון. ודלא כהמתחכמים שלא ימחו לפסול קודם שיבינו הדק הייטב מהות החסרון.

ב) משמעת והכנעה

יסוד החינוך מורהña לנו מאאע"ה אשר יצוה⁹⁴ את בניו ואת ביתו אחוריו ושמרו וכו'. מי שמצוה אינו מבקש טובות, ואינו מציע הדברים כרוכל המכחיה לחנינה. כי הציווי שידך רק כשיש שומעין הנכערין לצית לשמור המצווה, ובכח זה נמסרה הקבלה מסיני מדור לדור⁹⁵. ועל האבות להכין בניהם להיות ראויים לקבל, כמשרתתי המלך הנכערין לקיים בלי טענה ומענה. כמו שאחז'ל שהטיל הקב"ה על מצותיו עליינו בגזירה, להודיע שאנו עבדיו⁹⁶. וכך הוא מלכנו שנרגיל לנו לשמר מצותיו בלי שנctrך לשאול חוות דעתם. כבר נתגלה סוד נפשנו⁹⁷ בסיני, כשהקדמנו נעשה לנשמע מלאים. והלכה רוחחת היא, שבקיים המצאות למעשה, לכ"ע אין דורשין טעמי דקרה⁹⁸. שאין הטעם מהייב המצואה אלא אדרבא. והמןך יתרגל לומר ולהשריש בלבם, "פאלגן וויל די תורה הייסט", "פאלגן וויל דער רב/טאטע הייסט"⁹⁹. וזה היסוד לכמה דברים: א) חיזוק האמונה¹⁰⁰ שהוא היפך השבל. ב) כל השמירה מל"ת אף

⁹³ וכמש"א ועשׂו סיג לתורה. כדי להנתק הקטנים לחרדת יר"ש אוסרין ההיתר. עי' בזה בס' שלמה חיים להגה"ק מהרי"ח זאננפעלד זצוק"ל (ח"ד סי"א/סי' רפ"ז).

⁹⁴ וע"ל הערה 31 מש"כ המע"ג על פ' זה.

⁹⁵ עי' מדרש שמואל, משה קבל תורה, בשם הר"מ אלמו' ז"ל שעיקר סיבת הפעול בקבלת הדורות מצד הנוטן ולא המקבל. עי' כלל הינוך לרשות"ב פ"יד, ופשט שהציווי בלבד לא יועיל וכמש"א שמאל דוחה וכו' וככלहלן. עי' כתוב סופר פר' עקב עה"פ ולמדתם אותם.

⁹⁶ מגילה כה ע"א וברש"י שם. וכמש"כ האוחחה"ק עה"פ תורה ציה לנו דין צו אלא מלכות. (ובתקו"ז דף ו. עה"פ בראשית חכמה וכו') וכמש"כ בזה הערבי נחל פ' חקת בשם הרמב"ם, אולם שהצדיקים משייגין הכוונות והטעמים כדי להח עלות בעבודתן עי"ש.

⁹⁷ שבת פח.

⁹⁸ עי' כל' יקר עה"פ כי ישאלך בגין' מהר'.

⁹⁹ ואף שלפעמים גם ההסבר הוא חלק מהחינוך, ובפרט כשהקטנים מתגדלים (עי' בחובת התלמידים שם). אבל נחווין, שהרב יסביר רק כשהוא רוצה ולא כשהילד טובע.

¹⁰⁰ עי' פרי צדיק פר' בראשית אות יב בעניין קליפה עמלק, הייש ד' -שהוא היפך האמונה- בא ממדת הגאות היפך ההכנעה.

בהתגברות החשך. ג) קיומם כל המציאות לשמה ולא ממדת אנושיות. [וע"ע לקמן]
אות (ה) התמיינות]

ובאמנת נתיעת המציאות (דיסיפלין) בהילדים הייתה מעולם מהיסודות
הפשוטים שעליו בנו כל בניין החינוך. וכן هي משנות דור ודור, ממשואז'ל¹⁰¹.
וההרגל ב"דיסיפלין" בילדותן ישאר גם לטבע שני כשיתגדלו:- והדרך להשיג
שבננו האהובים יתגדלו במשמעות, הוא ע"י שמאל דוחה וימין מקרבתו כדלהלו.

ג) חינוך גם בכפי'

החינוך הוא ע"י ימין מקרבתו. דהיינו, שבאמת יאהב תלמידיו לבו וכמו
שהוז"ל תלמידים קרוים בנים¹⁰². וכי שיעור התמורות המחנק ואהבתו
لتלמידיו, כן יהא הצלחתו. ובאמת קצורה היריעה מהכיל גודל נחיצות יסוד זו.
וכל שכן בדורנו שעוני הילדיים פתוחות להנסינוות המתרבות, וקול רשמי
להבות הקודש מתדרלות, הלא יתגבר חובה קשרי עבותות האהבה בין הרב
لتלמידו. וכמו שמצוינו¹⁰³ בישעה, שהי' תלמידיו חביבין עליו כבניו והציל
בדورو שלא תשכח תורה מישראל.

וגם במעשה להראות להם חברתו ממשאזו¹⁰⁴, בכמה מיני אופנים. כגון, א)
להגיד שבחים (בהתאמותם), ועי"ז להכריהם להתנהג כו¹⁰⁵. ב) בפרסים
ומתנות¹⁰⁶. ג) ע"י שראוין טירחת המלמד ומיסירתו עבורה¹⁰⁷, חושקים לעשות

¹⁰¹ ד"א קדמה הרבה דורות לתורה, ע"י ויקרא רבה ט' ג'. (רק אנו מקבלי ומחבבי התורה, נשתמש
בה ונעשה כמסורתנו מסיני).

¹⁰² ספרי ואתחנן פיסקא לד". והגם שלכאורה משאזו'ל ימין מקרבת נאמרה רק על שהධיחוי יהא
בנטית אהבה ולא חיוב לעצמה. אולם, פשטוט שהאהבה והקירוב מוכרכות שהם המפתחות למסורת
הקבלה וכמ"ש "א חז"ל אהב את הבריות ומרקbn ל תורה. וזה לעקידה (ריש בחקותי) שתמצא לו
נאמנות אהבה אצל המלמד כי לא תועיל לאדם חכמת השונא ומי יתן ולא תזיק כי יחכם להרעד לו
ע"כ. ורשמי האהבה שהרבבי משקיע בתלמידיו בימי הילדות נשארין יסוד להנוגותם לכל ימיהם אף
אחר שכבר ישכו לגמרי מרכם.

¹⁰³ בראשית רבה פר' מ"ב ג'. ובענין אהבה ע"ע הערה 113.

¹⁰⁴ ברכות סג ע"ב ותענית ח.

¹⁰⁵ מקור הדברים ע"ל הערה 149. ובענין לשבחם ולرومם, ע"ע באota (ד) לקמן.

¹⁰⁶ תענית כד. רב איקלע. פי' המשניות להרמב"ם ריש פ' חלק, וכת חמישית. חוויה שער הבטהון
פ"ד בפירוש החלק הששי טעם ג'.

¹⁰⁷ עי' רשי' ריש משפטים ורמב"ן דברים א' י"ב. ועי' באורך בהקדמת חובה התלמידים עד היכן
החיוב בזיה. ושהמלך יכול עוד לרדת לתוכה תוכנה נפש של כאו"א ולהעליתו בה.

רצונו. ד) ובמשך הזמן גם מתאים להתרומות לעשותicamente הטובים, ואין לך כח השפעה ככך הדוגמא. ואחרון חביב, ה) ע"י מצות ושננתם הגוררת מצוה, שאין לך ימין מקרבת יותר ממה שהרבי מכנים אותן אותיות התורה והמצוה בהילך¹⁰⁸. ובאמת דברים אלו נזכרים ונעשים בכלל המוסדות, והם ידועים לכל מי שדרך על מפתח הchnוך, ובתקווה לסייעתא דשמייא שהיהו בשיעורן הרואוי.

אבל [א"א לסתוך ע"ז בלבד, כי יפול הנופל בעת נסיוון, או כשיתגדל וייחסר הימין מקרבת, ולכן] צרכין גם¹⁰⁹ להרגלים להכריהם בכספי, (וכש"כ כשאין שומעין בראצון). וההרגל בעודם רכים נעשה טبع שני¹¹⁰ שיתרגלו לעשותות אף נגד חסקם ושכלם. אבל אם לא יתרגל מקטעה בגעלה, כשיתגדל, שוב לא יוכל לדדריכנו, שיפחדו ليسרו שלא ינורם לדדייהו (שבט מוסר י"ז). כי יצר לב האדם רע מנעוריו, כפי תאותו, וע"כ הנער שלא שלמו כלוי שכלו צרך שיווכיחו¹¹¹. וכMESS"כ לפתח חטא רובץ, שנברא האדם בנטיה ללחום במבטלי רצונו, וענין ההכרח היא, לעשות לבו לב נשבר ונדכה, וזה דלא כתעות המתחדים המתנגדים זהה, בשיטתם, שהאדם נברא כגולם ללא מדות רעות¹¹². וע"י הכספי בקטנותו כשיידו תקיפה עלייו ידריכחו לכל ימיו. וכMESS"כ חנוך לנער על פי דרכו. (עי' כל זה בשו"ע הרוב הל' ת"ת פ"א ס"ז, ועי"ש שהפסקוק [זהה], הרגיל כ"כ בפי החולכי בדרכי נועם] מדבר בהכרח וככפי)¹¹³. ואין הכספי סתירה בכלל

¹⁰⁸ כמו שיש ימין מקרבת בנפשות, כן יש המקרבת לעצם פעולות המצוה. כגן לעורר החשך לתורה ע"י לימוד בע"פ או ע"י התפתחות הבנות בחודותא דשמעתא וע"י שירಗלים לחישב חידושים או לומר דרשה לפני הכתה לפי הגיל. וכן לעורר חסקם לעובודה ע"י דרישות המלהיבים וכיינוסי מצוה בשירה וזרמה המעוורת הלב כנהוג. ופשט, שאופני ימין מקרבת הנ"ל שייכים יותר בילדים גדולים. אבל בנסיבות מהמת שהכרתם וזכורו מוגבל מוכראים להדריכם ולנהלים כמעט בכל פנה אף שלא ירצו.

¹⁰⁹ החובת התלמידים (בהקדמותו ד"ה ולא די) האריד בימי שצרכין לעורר גם רצון התלמיד ושלא לסתוך רק על החינוך בכפי, אבל כהיום נהפוך הוא שכל עניין נחיצת הכספי משתכחת.

¹¹⁰ עי' הנ"ה פ"יט, ומחר"ל נתיבות, נתיב ד"א פ"א.

¹¹¹ רבינו יונה משלוי א' ח'. ועי' בס' יושר דברי אמרתאות ב' שהאדם מושרש מתולדתו במדת הגואה בלי הכרתו ע"ש, שהיא מן היסודות והסיבות לכל הנגגוויות.

¹¹² הנ"ה פכ"ב סעיף 'תועלת וענין הכאאה', וע"ע שם אות כ"ד ב', ובאלשיך הק' פר' חקת עה"פ ויר את הסלע כ' שנער קטן כולו יצר הרע וצריך להכוות ליצרו ע"ש. וכן יתכן שבعلي שיטת דרכי נועם שוכחים מהגיינעה הנדרשת ללימוד הגוף, שמנהגו להתחילה מימי הילדות. ומה יעשה הבן אם יתבעו רק בענאים, (ومצדם שלמדו רק הנחشك).

¹¹³ כי יסוד החינוך היא, א) שהמחנן יתקשר לבב הנחתך באהבה, ב) עי"ז הילד סומך עליו בבטחון שכל הדרוכות וגם התוכחות הם לטובתו, אף כשלפעמים יכאיבו, ג) ואח"כ יכול המחנן

להימין מקרבת באהבה. כי כמו רופא יחתך לצורך, גם הילד יודע וمبין זאת בפנימיות נפשו, ובמשך הזמן בין יותר, שזה לטובתו¹¹⁴.

ואופני ההכרח היו מימות עולם, בנתינת עונשים. וכמש"כ בשו"ע¹¹⁵, שחייב לכעוס¹¹⁶ עליהם ולהכלים¹¹⁷.

גם בשבט מוסר וכמו שאחז"ל¹¹⁸ שהרב>Rודה את תלמידו. ומצינו בה ג' מטיבי לכת. א) ברצועה קטנה על הזנחה הלימוד¹¹⁹. ב) אף מכח רבה להסירו מרע כשלא יועיל התוכחות¹²⁰. ג) להכות אף בלי עון (כמשאחז"ל אע"ג דגמיר¹²¹).

وطעם הכהאה¹²² היא להתייש כח היצה"ר¹²³ להטיל אימה עליהם - להכניעם¹²⁵, שהכניעה היא היסוד לבטל דעתם לקבלת האמונה¹²⁶ ועל ידה

להעמיד גבילים על לוח לבו שישארו לעולם. וחבל על המשקיעים רק בא' וב' ונסוגים כשבא לג', שהוא עיקר התכליות. ונמשלת האהבה לשמן וקשרי הנפשות להפתילה והדרך להשלמתה. ואמת הדבר שההצלחה תלוי ברוב השמן וטיב הפתילה אבל הדלקה היא כל תקوتנו ותכליתנו.
114 ובודה"ק בחוקות עה"פ כי את אשר יאהב יוכיח נמשלת הכהאה לשמות המרים שנוטנים לחולה הגוף.

¹¹⁵ יוז"ד רמ"ז סי"א, פ"ת סי' רמ"ב סק"ב.

¹¹⁶ לעשות כאלו הוא כועס, (שבט מוסר פ"ז- א/or צדיקים, תפלה כד-לה).

¹¹⁷ עי' בזה בחפץ חיים הל' לש"ר כלל ד' סק"ו, ובאורן בתשובות חוות יאיר סי' קנ"ב שהעתיק הח"ח כל התשובה בספרו. ובמס' ד"א רבה פ"ז איתא של תלמידים מהנכין אף בדברי קינטורין. אולם פשוט שלקטנים שהבנתם מוגבלת יעשה בזיהירות ומשקל (וכמש"כ להלן הערא 121).

¹¹⁸ מכות ח' ע"א, וע"ע בסוף הקונטרס בעניין הכהאה.

¹¹⁹ עי' שו"ע הרב הל' ת"ת פ"א סי"ג, וס' נתן פריו שם ע"ב.

¹²⁰ נתן פריו שם ובחננה פל"ט אות ו', וכן נהגו מעולם. וזה לרמב"ם (הל' גניבה פ"א י'), ראוי לבי"ד להכות את הקטנים כפי כח הקטן על הגניבה כדי שלא יהיה רגילין בה, ע"כ. ועי' הערא 164.

¹²¹ מכות ח': אף דגmir. ואף בילד שתמיד לא יחטא [ועי' בס' שלמת חיים הנ"ל (ח"ב עז-עה/יר"ד שנ"ב שנ"ג/תקכ"א-ב) הטעם], כדי שלימוד לקבל יסורים מחמת אהבה. אולם כתוב אפשר דוקא בתלמיד גדול לא בקטן.

¹²² באמת מצינו עוד טעם, וכמש"כ והנשאים ישמעו וייראו. דף שאין מקבל תקופה ראוי להכותו למען השומעים, (רבינו יונה משלוי י"ט כ"ז).

¹²³ כ"כ האלשיך הק' (הנ"ל הערא 112). ובדרך עז חיים להרמח"ל ד"ה ועתה נחזר, האריך, וכי' שחיבוט הנער בבחינת הפרדת ערלת הלב.

¹²⁴ רmb"ם ת"ת פ"ב ב'. וע"ע בשרשוי הדברים אותה ט"ז שהרגל למדת היראה היא מן היסודות לכל ימי חייהם.

¹²⁵ עורך לנור מכות כב ע"ב שהcation התלמיד בשביל שפלות רוח, וכן יש במסמך ממש"כ הרמב"ם ספ"ז הל' דעות.

מণיעין לכל שאר מעלות המדות¹²⁷ והוא גם הבסיס לכל החינוך בכלל¹²⁸. וכמשמעותו "כי להצלחת כל צמיחה נדרשה מקודם להרישיה", והזורע על לב האבן אינו נכנס בו כלל ולכנן צריין מוקדם להכותו"¹²⁹. גם כשתאימת רבם עליהם זה מסייע שילמדו במהרה¹³⁰. והוריהם המונעים הכהאה מבנייהם, גורמים שבנם יוסיף בזדון בידעו שלא יכנו¹³¹. ו"ל האלשיך הק"¹³² והדרך לספר מאחרי ד' הוא ראשונה לשנוא השבט ואח"כ תחת דברים קשים ואח"כ הדריכה בכלל, רק לסתור שע"י לימוד התורה בין הילד עצמו במה לבחור, עד שיפרוש מהיק התורה וידבק בזורה וכו'.

ומשם שהמוניים מכפי מוכרים לנוטה יותר לנtinyת פרסים, ישתייך זה כאן. אחד מיסודות החינוך הוא לחום על הממון, שלא לחיות בפייזר ושלא ליתן מתנות ושילום שכיר יותר מהצורך. וצריין לעמוד ע"ז כי הנגנת הפיזור מצויי מאד. ומה גם שיש בזה אחד מהיסודות, "למעט ההනאות"¹³³. גם מוטל علينا החוב לחנק הקטנים לאחוב לתקן היישן מלקנות חדש, אף שלא יהא בו ריווח ממון, ולהכנים בלבם מדת ההסתפקות והצמצום, שהם תולדות הכהנה. (גם להר, שהגמ שיתנו פרם שמתוק בעני הקטן לפיו גילו כנ"ל, יש להזהר שלא לפתח עניינו בהפלגת עני עוז"ז מה שייתר מגבולי הרגיל. ומה טוב אם יעדיפו שהפרסים יהיו מעין החינוך, כספרים, או להיות ש"ז או גבאי, לפי המצב).

ובעם כל העני של "עשוי כדי לקבל שכר" נתפשטה לאחרונה ביתר שאת¹³⁴. והgam שזה הדרך למשוך הלבבות, אבל מעולם היו נזהרין לפרש ולשנן

¹²⁶ ע"ל הערא 100.

¹²⁷ ספר מעלות המדות, ריש המעלת השמינית. ועי' ס' בעש"ט פ' מצורע ו', וס' אמרי פנחס הנ"ל אמרת כ"ח, מידות ד'.

¹²⁸ עי' בחותם סופר פ' כי תבוא עה"פ ברוך פרי בטנק שברכת עשירות היא טובה, אחר שכבר גידל בניו, כדי שיתרגלו בהכהנה וכוכו ובקללה ההיפך.

¹²⁹ ולא בשבט בלבד אלא מעט שבט ומעט תוכחות ובמצוות שנייהם יקנה חכמה ודעת, אלשיך משלו כ"ט ט"ז. אבל בתוכחה בלבד בלי הכהנה לא יפעל, (מלבי"ם משלו ט"ז ה').

¹³⁰ עי' שו"ע הרבה סוף הל' ת"ת, וברבם"ם אבות ספ"ה וביו"ד רמ"ו י"א. וכmarshoz"ל עי' הערא 53.

¹³¹ שבט מוסר פ"יז, עי"ש. ומה נחרדים משאו"ל בראש שמות רבה, המונע לבנו מן המרדות סוף בא וכוכו. ד' ברוב רחמייו ישמרנו.

¹³² משלו ה' י"ב.

¹³³ וכמש"כ בשו"ע או"ח סי' כ"ה ס"ה. ובחווה"ל (פרישות פ"ב).

¹³⁴ אף בגודלים, שמזמינים לבוא לרעסעפשן (מצות צדקה) ולקבל מתנה, וגם מカリין לשלם דמי יזכור (מושג שפט תשמר) כדי שהנשומות ימליצו בעדנו.

להתלמידים שידעו מהו העיקר ומהו הטעף, ושהשאיפה שבמישך הזמן יעשנו הדברים לשם فعلם, באמונות עולם הגמול ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא, היפך מדרכי העולם שכל פועלותם סמוך לגמול.

ד) כבוד ויראה לגודלים

הכבד הוא מן דחמולה, *שבחמלות*¹³⁵. כי, היא מיסודה אמונהינו. שיסוד מצות כבוד ההורם והחכמים היא להחשיב הקבלה, שכל מציאות התורה בניו עלי', (אברבנאל יתרו). ולכן בכלל הכבוד בלוח הראשון במצוות שבין אדם למקום (שם). וכפי השיעור שיתרומות הרבי בעני התלמיד, כן יהא הצלחת השפעתו¹³⁶. ועל המלמד לחנכם ולהזירם תמיד על מצות כבוד הרב, ממש"כ והדרות. וכמוון יעשה בדעת, שלא יאמרו לכבוד עצמו הוא דורש¹³⁷. וגם, להזהר ממש"כ בשוו"ע¹³⁸ שלא להשתנות להتلמידים, ושתהא אימתו מוטלת עליהם, כמוון לפיהן. [ומה שלפעמים נוצר שהמלמד ירכין להם להדריכן, אף גם לפיעמים לסייע במשחקן ובעסק הילדים לפיהן. אעפ"כ, לא ישפיל עצמו להשתנות לערכן]¹³⁹. והמנוע מהטלה אימה בדמיונו להרчиיש אהבת התלמידים, טועה. כי בפנימיותם או הבים להיות תחת משמעת ומשמרת גבוליים, ובמיינת היראה ירוח אח"כ פי כמה בעת הראת חבתו להם¹⁴⁰. גם אימת הרב גורם ליראת חטא ממשאחז"ל¹⁴¹ שכ"ז ששמיין בן גרא קיימים וכו'.

ואף שנזהרין בכבוד התלמידים¹⁴². אולם, מקום כבודם אחריו מופלג מכבוד הרבי. ומעולם hei נזהרין שלא להגדיל הקטנים קודם זמנים.

¹³⁵ מדרש רבה תצא ב'. וע"ע מש"כ הערכה 5 משמו"ר.

¹³⁶ ובאמת זה עיקר ויסוד גדול בכל החינוך, ועי' לקמן אות ו' באורך. ומה גדלה החיוב על ההורם (והנהלה) להזהר בזה.

¹³⁷ עי' מש"כ מג"א סי' קנו' סק"ב אמשאו"ל שת"ח נוקם כנחש כשפוגעין בכבודו, וביערות דבש דרוש ט"ו. ועצה לזה הוא, להחריד על העתיד ולא להקפיד כ"כ על העבר (כשנוגע לכבודו). ועי' יו"ד ר"מ סי"ט, ובפלא יועץ (אהבת הבנים) שלפעמים יחריש ולפעמים יבטל רצונו לרצונם.

¹³⁸ יו"ד רמ"ו סי"א.

¹³⁹ וכש"כ שלא יראו שיש לו חזק וחיות כושאק במעשהיהם כמו בעסקו בתום"ץ. וע"ל הערכה 158.

¹⁴⁰ כי הקב"ה, המלמד הראשון כביבול, שהראה חברה (ויקרא א' א' בראש"י), hei רק אחר שכ' ולא יכול משה לבוא. ובשבט מוסר פ"ז האריך שכל אהבה שרכשין ע"י מניעת השבט היה דמוני, וכמיש"כ חושך שבטו וכו' עייניש.

¹⁴¹ ברכות ח.

¹⁴² יו"ד רמ"ב סל"ג.

ולדוגמא, דברים הדריכין זהירות ומשקל לפני המצב: הכבוד באמירת דרישות¹⁴³, קניית עליות או מקום מושבם בסעודה, רכישת מזון, באנק אקוונט וקרעדייט קارد על שם, ובאיזה גיל ירכשו "קעמערא" ושאר הכלים למיניהם¹⁴⁴. או מה שהילדים כתבו מכתב תודה להרבי בסוף הזמן במקום או כמו הוריהם. וכן בהנחת מודעי ברכה במכתבי-עת בשםם. ובכלל, צריכין להנכם שיכבדו במעשה ובדיבור לכל הגודל מהם, [נוח בל' נסתר, שלא כנפרץ לאחরונה]. וכ"ז להזהר מלדבר 'מביבות' עם או לפניהם על הרבי, שלא יקפחו ח"ז זהה כח השפעתו (מכל השנה). ובאמת, هي נזהרין מעולם שלא ליתן לקטנים להיות דעתה זאגערס' בכלל¹⁴⁵.

ומש"א שצרכין לרומנים ולבנות הקאנפידענס, יש זה ג' מדՐיגות: ¹⁴⁶ א) שיהי הילד חשוב בעיני עצמו בדרך כלל (זעלבסטווערדע), וכיין שאמרו ז"ל¹⁴⁷ בשביili נברא העולם. ועפ"י רוב ילד שנתגדל בשלות הבית, וקיבלה הכרה (עטענשן) מותך אהבה קרואוי, כבר נטבע הרגש זה בפנימיותו. והוא מין היסודות לכל חיינו, (וכמו שראוין במייעוט המצווי כשייחסר מיסוד זה יכבד העבודה, והמלמד יצlich רק כשיימלא החסרון). ב) מוחשבת הילד על עצמו, להכיר ערכו, ב"כבוד הבריות" העצמי¹⁴⁸. שלא יתנגד לעשויות פחות ממדרגתו, וכמו שאומרים "עם פאסט נישט פאר אין ערליךער בחור"- "עם פאסט נישט פאר דיין משפהה, איזוי צו טוהן". וכן בהכרת מעלותיו שהנו השיעית, ובאיזה

¹⁴³ ויש כהיום המכבדים אף הקטנים במצבה טאנץ. ואף מה שיש ילדים שאומרים יישר כה להורייהם בסוף הפשעתל הוא דבר חדש, כי מעולם לא נתנו בכלל רשות הדיבור לקטנים.

¹⁴⁴ וכן לשකול היטב אם ישתתפו בנסיעות למרחקים לשמחות משפחתיות או למקומות הקדושים. וכן כגון שלא יקמצו צדקה ברעשית ביכל כגדולים (ויאי למען הזרירות שלא יחסר מהסכים, הלא אילכו עם ביכלעך המיעודיים לגילם), ואין קץ לדגימות.

¹⁴⁵ עי' יו"ד ר"מ ס"ב ורמ"ב ס"ד.

¹⁴⁶ באמת יש עוד עניין, של מוחשבת האדם על עצמו אם הוא צדיק וטרוב, והתניא יסד כל ספרו ע"ז. וזו באמת מן העבודות הקשות, כי שניים אמרת במקומן הרاوي, וע"ל הערכה 30. אולם, כ"ז רגיל להתחילה רק אחר שמתבגרים ונעשה דינאים על עצמם, אבל בילדותן הם עדין תלויים בדעות אחרים לדעת מי הם.

¹⁴⁷ סנהדרין ספ"ד.

¹⁴⁸ עי' מהר"ל נתיבות, נתיב ד"א פ"א על מש"א האוכל בשוק דומה לכלב. ועי' שם ממשוואל (קרח תר"ע, ע"ב, ע"ו).

שתח הצעינותו, שיכולין עי"ז לעודדו ולהתמידו לעשותות¹⁴⁹. אולם בכל אלו צריכין זהירות במשקל ובמשורה¹⁵⁰ (ולפעמים לפני מדות של הילד הפרט) להנץ לעומתו נגד הגאה, וכש"כ שלא יתרום על אחרים.

אבל, ג) מה שאומרים המתחדשים שיכניסו לבם אומץ וקאנפידענס ושלא יתבישי, הלא תורהנו נגיד אחרת. שצרכין להנץ לשפלות וענוה, (והוא הטעם שהחשך ובהיר בנו - חולין פ"ט) וכן לצניעות ובושה, (והיא סימן לנו - יממות ע"ט). וכל המתביחס לא במהרה חוטא (נדרים כ). וכך שהאריכו בספר המדות, עד שכ' הרמב"ז באגרתו ואל הבית בפני אדם בדרך עמו¹⁵¹. [וכ"ז באנשים וכן בנשים שיסודן הצניעות ושפלתן מעלה¹⁵²]. וכש"כ לא עם הקאנפידענס החדש שמרוממים אותם שהם בעלי דעת היודען בעצמן להבחן. רק אדרבא, שהם טובים על שעומען ומקבלין ממדריכיהם¹⁵³. וכל כוונתנו בהשבחים הוא, בכדי לעשותם לבורי אחירות ולא לבורי בית.

והגמ שנזהרין מאד, שלא להשפיל התלמיד באופן שיישאר בדכוון נפשי שיפסיד גידולו. כי לא נרוויח בחינוכנו נגד הגאה, אם עי"ז ידכה, עד שיבעת מטעם דכוון). אבל לעומתו, הלא תפקידנו להנץ לענוה ושפלות. ועל המחנק למצוא הדרך הבינוני להרגילו בהכנעה, שיכיר מקומו לקבל ולצית, לשם, ללמידה, ולקיים.

ומה שבאמת צריכין לעודדם, נגד ענוה פסולה ובושה רעה¹⁵⁴, (וכען שאמרו ולא הבישן למד), יתקיים ע"י חיזוק האהבת חברים בכתה. גם, ע"י פעולות

¹⁴⁹ עי' בשלחה"ק פר' דברים בתוכחת מוסר, ואורחות צדיקים שער החניפות ד"ה וייחניף אדם. ובחוה"ל (פרישות פ"ב ופ"ד) כשירה טוב זכרנו, לאשר ולגדל הצדיק עי"ש. ויש שמשבחין בעיקר הפעולה (שהועשה) ולא הפועל. ולפעמים רואין שהheidוד והחיזוק שקיבלו בקטנותו, נשארו חרוטים במוחו לשינה חזקה להתחميد ולהצליח על כל משך ימי חייו.

¹⁵⁰ גם להזhor, שם יתרגל לעשות בעיקר משום כבוד ושבח, הלא כשיתגדל עלול יותר شيימצא בו מחשבת עצבות ודכוון, ואי חשיבות על עצמו, המצווי אצל בחורים. משא"כ למי שנתגadel לעשות בהרגיל לטבע שני. (עי' אמרי פנחס הנ"ל שער טורת המדות אותן י').

¹⁵¹ זה (להבית בהעינים מה שקורין eye contact) מן הראשונות אצלם, לבנות העצימות ולהרגיל האומץ. (איברא פשוט שבין הרבי לתלמידו לפעמים זה נחוץ, בזמנים כש"כ בפעיטים).

¹⁵² עי' מגילה יד: לא יהה וכו', שהכ' ויגבה לבו בדרכי ד' לא נאמר עליהם (וכmesh"כ בס' ממ"נ שם).

¹⁵³ עי' בזה בהקדמת חותמת התלמידים ד"ה לא די.

¹⁵⁴ ובאמת זה שתח הצריכה חיזוק. כי רבים אבדו מהם בעונה פסולה, ועל המחנק לעשות מה שביבלותו ועוד שהענפים רכים.

שמחוין לגבולי הלימודים ממש, הגורמות אחדות הכתה (ומועילות גם לנימוכי דרגה). גם ע"י חיזוק במוסר וחסידות במעלה מעשה המצוה ומעלה נפש העושה, וכמש"א ויגבה לבו בדרכיו¹⁵⁵.

ה) התמיינות

מה שעושין כהיום עסק גדול, לעשות כל מיני פעולות להתפתחות הילדים בין בלימודים ובין בדברי רשות, הוא דבר חדש. וסותר התמיינות יסוד אמורנתנו. והיסود היא, שהinicנו לקיום התומ"ץ אין התפתחות השכל והבנת טעמי ההנאה בכלל, אלא הרגל (כطبع שני) לשמר ולעשות ולקיים בלי הבנה¹⁵⁵. ולעוזר מפנימיות נפשם לעשות רצונך אלקית' מותך אהבה ויראה בלי שכליות¹⁵⁶. וכל חינוכנו, היא ע"י לימוד עוד ועוד תורות וענינים המקובלם, סיפורים מעשיות שיש בהם חיזוק לאמונה ולימוד (כנ"ל אות א) ולא הסברים שכליים. וכשנחדל מלעסוק בההתפתחות' עוד נרוויח בזה, שכל הדרכתנו לבניינו, (ושיעיות המהנכים), הכל יחי רק בלימוד התורה וקיים המצאות. ומה שמכרחין לעשות עם הילדים לפי גילו, הכל יהא מסובב במסגרת של תורה, בבחינת בכל דרך דעתו. וכך שפי' חז"א משאזו"ל קטון משמתהיל ב157 לדבר כל לימודנו עמו לא יהא אלא תורה. [כגון, כשרוחצין פניהם הפעוטים, מזכירין להן בשעת מעשה עניין זהירות לנקיות. ובעת האכילה, עושים עסק גדול מהברכה לשmins. ובכלל, בכל המעשים, תמיד חוזרים להם, "ביזט וואויל", פאלגסט טאטע מאמע]. וכגון, בניסן שלוקחים הילדים לאפיקת המצאות, הגם שאין עוללה להבינם בנין התנור, אבל לא יעשו הטפל לעיקר¹⁵⁸. ובעיקר

¹⁵⁵ ע"ל הערא 14. תיבת חינוך פירושו הרגל (ועי' בזה באורך בהקדמת ס' חובת התלמידים). והנסיין יוכיח שברבות ההבנה עלול שיתמגע זהירות בדקוק למעשה. ולפעמים מקור הצמאן לההבנה, היא כדי להשיקת תביעת פנימיות נפשו לעשיית המעשה, ע"י ישיבענה בההבנה. וגם, הבנה שכליות מתחשת ההרגשות, וכל היראה (אצל הקטנים) מלחמת הרגש, וכמ"ש (אבות ג' ט') כל Shirat Chato Kudmat LeChachmo (עי' פרי הארץ הנ"ל הערא 27).

¹⁵⁶ אף שאזו"ל (ב"ב קל) אין למדין הלכה מפני מעשה, עכ"פ יש להעיר ממה שמספרים מהגרי"ח זאנענפעלד צוק"ל שבא לירושלים עיה"ק מהןך מן המתחדים באיצטלא דרבנן, ואמר להסביר להצעירים מהות הכתובה (שעוושין בחתונה) שהיא 'קאנטראקט' מהבעל לאשתו. וע"ז גער בו והגלוו וליוהו עד שער העיר בנזיפה.

¹⁵⁷ מפני הגרי"ג אלינסקי – (סוכה מב, יו"ד סי' רמ"ה).

¹⁵⁸ ואם בד"ת אמרו לא המדרש עיקר וכו' כ"ש להבדיל בהבל' עזה". והסימן להכיר השיעור מתי יתחשב רק לטפל, היא ע"י מה שרואין שתוצאת ההשפעה היא לתורה ויר"ש, שאז גם הדברי חול

להראותם שירת ההלל לפני הקב"ה, השמחה בעשיית המצוה, הזירות מפирורי חמץ ובנקיי הידים וכו', ולדבר עמהם מיציאת מצרים, וטעם המצות שלא הספיק בזקם. וכן כשמראין להילדים השופר בחודש אלול, הכוונה להראותם שколо זעקה לשובה ותפלה, ושיחרדו מעשיות הרע (לפי הגיל), שהיא העיקר. ולא לנחל הילדים לדיר הצאן כדי להראות מקום מוצא השופר בראש האיל¹⁵⁹. ואף בקטני קטנים יכולין לעולם למצוא אופנים שונים להרכיב עניין מצות מדות ויר"ש בעת הטיפול עמהם].

והרוצים בהתחלה, ימתינו עד שכבר יתרגדלו בקבלת היסודות בתמיינות אמונהתנו ע"י לימוד התורה בבית רבו. וכਮשאוזל בכעין זה, הא בגודל הא בקטן¹⁶⁰.

וכמו שההתפתחות להשכיל צריכה והירות, כמו' הההתפתחות בהנהגה. כןו, אם יביאו בחדר "סלידיים" כדי להסביר שיבינו דופן עוקמה, ע"ז כבר פתחנו הסליידס בכלליות, ושאני "טענעלאגיע" דמשכי. וכן בלקיחת הילדים למקוםות שאינם לגמרי לפי דרגתנו, יש לחושש שלא ילמדו לילד בעצם (ליותר).¹⁶¹

ועי' בשרכי הדברים אותן י' בעניין שלא לשנות מדרך הלימוד המקובל. וכל דבר

בעצמן מתחפהין לקודש. וכאן להעיר שכשלוקחין הנערים למקומות הטיול, לминיהם [מטעם עת לשחק (עי' שלמת חיים הנ"ל ח"א מה/או"ח מס' רס"ב/סי' שפ"ד ולהלן, ובפלא יוזע סוף ד"ה טיול] או מטעם התפתחות שבמסגרת תווין] ידקקו לבחור שהמלואה עם יהא לתועלתם. כי כפי הנהגת הרב[י] בין הנהגו הפרטית בעת הטיול ובין הנהגו לגבי התלמידים שמזהירים ומגבילים לפי המצבים] כן ישאר הרושם נחרתים בנפשות התלמידים ללמידה ממנה האופן הרاوي להתייחס לחמדת החוץות. וכשעובריהם בעת הטיול על משחקי כדורים, הלא יביתו על הנהגת רבו. אם יסביר בחשך תחולci המשחק, או, אף שנייהם לראות יסביר שהוא אינו מנהג יהודים (עי' שלמת חיים השלם הנ"ל סי' רפח), או אולי, יצעק שהוא עבו"ז (ואף שהם לא יהיו במדרגה זו ישאר בהם הרושם מדברים היוצאים מן הלב). ובכל עניין הטיול שייך כעין משאוזל (נזיר כג) שני בנ"א שצלו פסחים וכן' זה שאכלו לשם מצוה (עה"כ אומר) וצדיקים ילכו בהם.

¹⁵⁹ שאף המתנצלים שהם מוכרחים לעשות התפתחות, הלא هي יוצאיין אם היא עושין אותה כדי לשמר לעשות ולקיים. דהיינו, שבchodש אליל ילכו עליהם לעזרת נשים לראות התפלות והתקיעות ולענות אמרן יהש"ר, אבל הנסיעה לדיר הצאן יעשו בחוות"מ.

¹⁶⁰ הgingה טו, ובכעין דומה לה (ואף אולי בדמיון רחוק) כי בשו"ת הרשב"א ח"א לט"ו שהשיעור כ"ה שנה.

¹⁶¹ ומה גדלה האחירות על המהנכים לשמור שלא יתמודט מעמדנו מלחמת נסיונות מבחוון, כש"כ שלא לפroxן בקום ועשה בפתיחה עני הצען לחמדת העולם (עי' הערת 158).

צריך משקל בזרירות יתרה, בפרט כشنוגע להינוך בשכליות. אף בסדר העמדת השולחנות, ובסדרי הזמן.

גם בלימודי חול יעדיפו ללמידה נושאים פשוטים كالחשבון והדומה, לא מה שכרוך בסברות והשערות השלכות הכרחיים¹⁶². – **שלל شيء נדול וקמן ממנהגים הנוהגים מכבר, בכלל הישיק לבתי ת"ת, ובכלל השיק ללימוד והדרכת תלמידים בהם, הוא נאמר מגولي לדורות**¹⁶³.

(ו) עזרת ההורים

מה מאי חשוב עזרת ההורים שיתמכו בידי המלמדים. כי כמו של הצלחת הבן וכח המשמעת בבית תלוי לפי מה שיראה הערכת והוקרת ההורים זה זהה, שעי"ז מתחזקת בטחונו וקיבלו מהם. כן ממש צריך להיות הערכת הבן והוריון להשותף השלישי שהוא הרבי המהנו ברוב היום. וכן הי' מעולם שההורים מסרו בנים לאמנות¹⁶⁴ המלמד. אבל פשטן שלא יתרבו כ"כ עד שידי הנהלה והמלמדים בכבלא מפחד הקטנים והגדולים.

ולאחרונה רוצים שהורים יתרבו בחינוך בניהם בחדר¹⁶⁵. אבל, חז"ל אמרו קדרא דבר שותפי לא חמימה ולא קרירה (עירובין ג). ומסורת המלמד והרגשי אחريותו מתמעטין עי"ז, ק"ז כשלפעמים רצונם סותרין להדייה. ומה גם שבחינוך היישן לפעים מדריכין בע"כ, והאיך יורו ההורים. ולהלכה רוחחת¹⁶⁶ שהורים פסולין לדzon. ושיתפות ההורים יהא ע"י, שירוממו¹⁶⁷ המלמד ויתמכו

¹⁶² וע"ע לקמן הערכה 166.

¹⁶³ ממכתב דעת תורה מגולי הרבנים באמריקה משנת תשל"ח, נדפס בסוף קו' ורעי את גדיותך.

¹⁶⁴ דברים שיארעו לרוב ותלמיד תמייד, סומכין עליו שידון לחנכם לפי דעתו מצד מומחיותו, שלא שיק ע"ז עדים ודיננים, וסומכין על דעתו ונאמנתו בלבד (אג"מ יו"ד ח"ב ק"ג). ובאמת הלא שום אומן לא יצילח אם יפריעו הרגלו ודרכו.

¹⁶⁵ מה שהם קורין (Home School Partnership). ושיטה זו ישתיך להשफלה כח המלמדים והגברת בחירת הילדים, כי אין לך נוגע, מהוורים לרצון בניהם. ובכלל לתשימת לב, שיעיר גדול בשינוי חינוכנו לדרך חדשים הוא בשביב לחץ המהנים להשביע רצון ההורים. ולכן נחוץ שיכירו מקומות זהה, לעוזר לנו לעמוד על מעמדנו.

¹⁶⁶ ח"מ סי' ז' ס"ט.

¹⁶⁷ ועי' לעיל אות (ד) בעניין כבוד הרבי. וכך המקום להעיר בעניין השיעורים לחינוך המלמדים, שייהיו בנסיבות חיזוק לרומרם במלאתם. ולא באופן שרביבוי הדרשות יורה כאלו המלמדים חסרים

בדבrio. ולעת הצורך יעוררו בדרך כבוד ובדרך אפשר, ולפעם בשילחת דורון, או להעיר בצעua ע"י המנהל. ובאמת נמצאים הורים שיכולים ליעז ולסייע בכלל מיני אופנים להמלדים ולהחינוך, ומוקירין ומכירין בטיב עורתם, כשהיא נדרשת. אולם כל זה, לא לערער בעת שכבר יש "פראבלעム" בהנאה בניהם, שאז הם כבר נוגעים בדבר¹⁶⁸. ואותם העוניין בקהל גבורה מפסידין בכפליים. ראשית בהרגשי האהבה שנחוצין בין הרבי לתלמידו. ו שנית, שלעתיד ימשוד המלמד את ידיו מלחנק מלחמת חסרון ידיעה באיזה דרך יצא ידי חובתו לההורים האלו¹⁶⁹.

(וביסוד הדבר, באמת, אין ההורים המסייעין להמלך. רק אדרבא, המלמד הוא המסייע להם. שאין להמלך יכולת רק להוסף ולבנות על היסודות שכבר השקיעו בחינוך הבית. ולכן יתכן, שהפוסל בחינוך המלמד, במייעוט חינוכו הוא פוסל. כי א"א להמלך לכתוב על לוח לב הבן רק אם ההורים הכינו כבר הירעה.¹⁷⁰)

וSIMND:

- א) **וכולם** (עוורת ההורים) ב) **מקבלים** (חמיות) ג) **עליהם** (כבוד לגדיים)
- ד) **ועל** (חינוך בכפי) ה) **מלחכות** (משמעות והכעה) ו) **שמים** (הדרכה ליר"ש).

פאנא פאנא

אין כל הפרשה חדשה, שבכל דור ודור¹⁷¹ עומדים علينا נגד אמוןנתנו לולי

בזה (ובפרט בעת שמנשבות הרוחות להשפילים). כי רוב רובה, המלמדים ומחנכים מסודרים בכל לב, ולא יחשבו את האנשים כי באמונה הם עושים. גם יזהרו בדרשות למלאים לבדוק אם אינם מדרכי המתחדשים באיצטלא דרבנן, וכבר הורו בכל זה באסיפה רבנים דהתקה"ח ט"ו שבט ס"ו.

¹⁶⁸ ועל הנהלה (ביחד עם המלמד, עם הוא עוד לא נפגע ב涅געה) להוציא הדבר לאור.

¹⁶⁹ ובאמת החוב על הנהלה לסדר האופן, ובאמ, ההורים יכולים לתחזק דין וחשבון מהרבי. ועל הערה 164 וביו"ד רנ"ז ס"ב וברמ"א שם.

¹⁷⁰ כי, כמו שלא יכולlich חורש עצים עם נחושת מהצורך, כן יתכן שככל הכנסת התלמיד לחדר הזה לא הי' בהכנה שייכשרתו לה. (ולכן לפעמים אף יגרמו לו הגבילות דפרק טפי ח"ו), ולכן לא ימהרו להאשים המחנכים.

¹⁷¹ עי' תשובה הרשב"א מס' תי"ד ולהלן, בני יששכר סיון מאמר ה', כסלו מאמר ב'. ובאמת הנסיכון והמשיכה לשכליות כבר הי' בעוכרכנו זה כמה דורות. אולם בחינוך התשב"ר עוד לא הרהיבו

רחמיו המרוביים. כי אף שחושנו ששיה דברים במספר וגם המספר כ"ד בהשרים, אבל היסוד באמת רק אחת, אמונה, וכל שאר הדברים מסתעפין ממנה¹⁷². כי השקפת המאמין ממש להיפך מהאינו מאמין¹⁷³ והנהגותיהם מחולקים בכלל פנה. ומה שלזה שכליות זהה סכבות, ושלזה סיפוק זהה ספק, ושלזה כבוד זהה קלון, ושלזה התעלות זהה עצמות¹⁷⁴. שהם שני הפליגים, וכן עליינו לעמוד על המשמר לסתור כל דבריהם ממש"א ז"ל¹⁷⁵. וכמש"כ מאובי תחכמוני מצוותיך כי לעולם הוא לי. ויה"ר שידא לבנו תמים בחוקותיו ולא נבוש בעזה"^ז ולא נכלם לעזה"^ב. המקום ברחמיו יעוזנו עדכ"ש מעתה ועד עולם Amen.

לא הזכרנו כלל בקונטראס זו נחיצות הבדיקה בחומר הלימודים המתחדשים יומית, (וכהסוברים שזו כל החסרונו בהחינוך החדש), שלאחרונה נתרמו הקושיים בזה¹⁷⁶, כי לא לנו רק על עניין השקפת ההינוך החדש.

לנוגע, ועיי"כ היי עכ"פ לכולנו בסיס מימי הנעוריהם בחזוק האמונה והקבלת. ומה גדרה האחוריות והצעקה שישאר לנו המבצר האחרון הללו.

¹⁷² עיין שאחו"ל (מכות כד). בא חבקוק והעמידן על אחת. ועיי' בזה הערתה 37.

¹⁷³ עyi סמ"ע חו"מ סי"ג סי"ג, בק"ז.

¹⁷⁴ עyi חוה"ל פרישות פ"ב

¹⁷⁵ עyi בכ"ז בבא בתרא דף צא ע"ב דמודה להון וכו' וברש"י ובאגdot מהר"ל שם. והמתרך מכל הנהגותיהם עוד מקיים מצوها פרטיה של ולא תלכו. ובפרט כשנוגע ל渴בלת האמונה (עיי' בספר החינוך רס"ב).

¹⁷⁶ עyi תשובה הריב"ש מ"ה, ותורת משה (חת"ס) ריש בשלה, ובסוף פ' מטות על ספרי הבעל אף בלי מינות וליצנות, ובק"ז בזמננו שפרצוי גדרי העולם מתרוחחים מיום ליום. ובאמת, בכל המקצועות צרייכין משמרת תמידית. כגון, כשלומדים מהלך הגלגים, שלא לעבור על איסור המפורש בחז"ל (חגיגה יא ע"ב) המסתכל בד' דברים וכו' וכן בכל הדומה לזה. שלא ישום עיינו סיבת אמונה... וטوب לו שישאלרו על משענת הקבלה (מאירי שם) וכש"כ בילדים. וכן בהלימוד מדיניות העולם ומנהגיהם, להזהר מלא תחנים ומאל תפנו אל האليلים כדאיתא בשו"ע יו"ד ס"ס קמ"ב וס"ס קנ"א. וכמעט בכל ספריהם עלול שימוש ענייני כפירה מוחoki החוקרים למיניהם. ויש נהಗין למחוק ולדבק אותן הפרקם, אבל צרייכין זהירות ומשקל כי הילד מתחפע מהחכמה בלמדיו בפרק זה ובפרק הבא צריך להאמין שכל דבריהם שקר ושתותים. וכל שכן אם באותו פרק עצמו שלומדים מוחקים חלק ויתחנן שאין מרגישין שהדברים הנשאים מקשורים ומיוסדים על החוקים המחוקים ושלא יהיו נתפסין ח"ז. והאחיות על העוסקים בתיקון הביכער שהוא תמיד לפניהם, שאין דין על דין דייעבד כדי שנפלו לו אליו לימים בגביה חובו. אלא דין על יסוד בניית מחשבת הצאן קדרשים בראשימה לכל ימי חייהם.

גם למודדי שרוב הדברים נאמרו בדרך כלל, וגם שאין כל הדברים מתאימים לכל הגילאים. אבל אם עוסקין בלבד פרטיא, זה תלוי לפה ראות עני הראוי הכרוך עמו.

* * *

בעין חישך שבטו

(ובן פשוט וידוע לכל, שאנו נזהרין בכל מעשינו לשמר על תנאי דין דמלכותא. ואין כאן מקום להעתיק הלכותיהן ובפרט שרגליין להשתנות מזמן וממקום למקום, אבל לאחרונה (כפי ששמענו) יש אופן שגム לדיניהם הכאה מותרת).

היות שאין כוונתנו ליכנס בכלל ולדון מה לעשות למעשה, כי זה תלוי לכ"א לפה מצבו ולפי המקום והזמן. וכל כוונתנו רק להציג ממסורת החמודה, מדרכי החינוך היישן, למען החיזוק. לכן נציג כמה נקודות בעין הכאה, ובתקוה שהיא תהיית תועלת.

עלת הכאה משאר עונשיין היא, שימושין הכנעה במלואה. ויש בה גם מעלה נוספת שנגמרת במהירות בלי זמן להולדת הרגשי שנאה, ודכאו נפשית, הנולדים משאר עונשיים הנמשכנים, ומעינוי הדין. וכמשמעותו (מגילה ז) כיוון שלקה ה"ה כאחיך.

והטוענים דרואין הרבה אברכים שנתגדלו בהצלחה, בחינוך דרכיו נעם בלי הכאה. ומה גם שעוד נראה שמהים ובראים בנפשותם, יותר מאותם שנתגדלו מותך להז. יש להסביר על זה כמה נקודות.

א) יש הרבה מיני תלמידים. יש שבטעם הם עדני הנפש, וכמוש"כ המAIRI (משל כת ט"ז) יש שיש מפיקם התוכחת ויש שעדריכין לשפט.

ב) יש מנהכים שונים בטבעם וכשרונותם, מהם שייצליחו אף בלי הכאה¹⁷⁷. ועם כל זה, אין ברור שדרכם מתאים לטובה כל הכתה. ומה גם אם הצלחותם היא ע"י הטלת אימה או שמירת הריחוק (שמאל דוחה יתרה), העולמים לגורום חסרון בקשרי האהבה או בההתמסרות הנוחזים].

¹⁷⁷ עי' שלמת חיים הנ"ל את תקכ"ד. ועל הערת השואל י"ל פשוט דהتم קאמר 'עד ذاتי'. דהיינו שהשתדל לאסוף כל הילדים לת"ת וגם מי שפשע, פיס לבוא מרוב חסידתו עי"ש. וזה פשוט שגם התלמיד עוד לא נכנס תחת כנפי הראוי אם ירדנו בעונשין ודאי ירחקנו.

ג) מدت ההכנעה (הבאה מהכאה) היא השורש לכל המודעות הטובות ולהקלת האמונה הטעינה. וכל האברכים הנראין לטוביים, לא תדע אמיתי טוב ערכם, עד שתיתבחו במדת השפלות והוויתור ושלא לעמוד על דעתם, ושיתבטלו דעתם להגדוליים מהם, ולהחשיב הזולות וכו'.ומי יכול לומר שעמד ובחן בכל אלו, (וכש"כ באמונה התלוי לבב). וכמש"כ בשפט מוסר (פי"ז), *שאם אין אדם מוגל במורא ומושך בקטעתו, גם לאחר שיגדל לא יהלוק מורא וכבוד לאבי שבשמיים ולאביו ואמו* (ע"כ). כי הנהגתו בחיצוניות כאלו נכנע להם, לא יעד על אמיתת פנימיותו. שבמדת הגאות והתולדותיה אין האדם יכול לבחון על עצמו¹⁷⁸. ומה נמלצו לחיך ממשת הגר"א באגרתו שהכלאה, כחריש שקדמת לדוזיעת. כי גם بلا חרישה לפעים יצמיח שושן נחמד, ולא יתבחן טבו, עד שיכנו השרב (הנסيون) ויכמוש, ויוכר שלא נאחז בהרשעה.

ד) יש אברכים שהורגלו מקטנותם בפיינק, אבל נתנדלו לבעלי מעלה כי עברו כור הצורף והכאה באופנים אחרים ע"י נסיננות והרפתקה דחוי דעו עלי".¹⁷⁹ וכי יכול לדעת כל זאת.

ולמעשה, אין חולק שהכאה הי' מיסודי החינוך מימות עולם, וע"י הכאה הכיוו ההתמסרות והאחריות של המלמד לתכילת התלמידים. ופשוט הוא שבודאי צריכין זהירות יתרה (כמו בכל שאר עונשים) להיות מתון בדין ולשקל במאזני צדק לפי ה心境 והצורך.

ואוי לאזנים ששומעים הטלת מום בקדשי הדורות, שלא הבינו ח"ז' דרכי החינוך כמותנו, או שהכאתם הי' מלחמת שעברו תלאות המלחמה וכו'. (ולמה עיניהם טח מראות שלא גם שאר אומות שלא עברו המלחמה השתמשו בשבט לגדל ילדיהם, עד שבא דורנו המוחכמת). וטענת המתחדשים נגד הכאה מחשש סכנה היא חוכה וטוללא. כי המלמדים צדיקים באומנהו, ומימות יושע בן גמליאל עד דורינו עוד לא נזק Achuz ה כי קטן ממה שמשחקי הספרט נזוקין בכל יום, ואין פוצה פה, כי הספרט בנפשם. א"כ מה נעה בחמדת נפשנו (וכmesh"כ במשלי כ"ג, י"ג י"ד, ע"י במלבי"ם שם).

* * *

¹⁷⁸ יושר דברי אמרת פ"ב ע"ל הערכה 34.

¹⁷⁹ וכןן כ' הרמב"ם (ספריו מהל' דעתות) שהרבבי יענה היהם ברוחמים, שכבר הושפל רוחו.

התנצלות

ד' נקודות במצב החינוך

התורה מאיר ומורה דרכנו, אולם כשהניסיונות החדשים, ימצא שההסם אף בדברים שהיו פשוטים ליסודות לדור הקודם. גם לא נמצא הכל מפורש בספרים, וכmarsh"כ הבן איש חי, דבר כזה לא עלה בלב אחד לעשותו כדי שימצא כתוב בספריה המחברים האיסור שלו (רב פעלים י"ד נ).

ואף שבכל הדורות תמיד יצאנו לאור ע"י הכלל, זהרו במנוג אבותיכם בידיכם (ביצה ד). וכל "קנה מדתנו" هي רק שלא לוז כל דחו מהמקובל, אף בלי טעם ובהנה, שאין לנו אלא תורהנו כפי הנהגת גدولי הדורות בעקביו הצען¹⁸⁰. אולם במצבנו יש ד' קשוויים.

א) בהרבה מדברי המתחדשים, יש בהבטה חיצונית גם חלקו אמת, וצרכיון סיעתא דשמייא להבחין הגבול. ומה גם שבסודה החינוך מריבוי המוצבים קשה לומר כללים. וכמעט שאין לך דרך ועזה שאין לו איזה מקום.

ב) בדורות הקודמים הי' הגודלים והקטנים מורגלים בכל חיותם ביתר צמצום, והאחריות והtabiusה לעבוד ולסבול ואף לפעם בקשوت הי' הנהגה ביןונית. וממילא שם החינוך והtabiusה מהקטנים הי' בדרך זה. אבל בזמננו מורגלים יותר בעידון ובדרך נועם, וזה משפיע גם על דרך חינוכינו.

ג) הרבה מהמחנכים גם הם כבר נתחנכו לנו (או שמחמת סיבה אחרת הם נוטים בדרך השכליות) ואף אם ירצו, קשה שירגישו השנאה לההתחדשות.

ד) יש שרוצים בההתחדשות ועוד ראוי בזה "אכשר דרא בדרכי החינוך", וכאלו שירהבו לומר שסבירת הנהגה היישנה הי' מוחוסר הבנה ח"ז. או שייאמרו, נשתנו העתים, ושבאמת הילדים מבוגרים יותר מבדורות הקודמים, וא"כ הדרישה לשינוי מוכרחת. וגם ימצא פתגמים מגדולים הנראים כתמייה

¹⁸⁰ עי' קונטרס אל תנעו במשיחי, סי' א'-ופתח האוהל עמ' ת'. ופשוט שלא יועל אף אם נעתק דברי המתחדשים לשונו. וכmarsh"כ הרמב"ם שהדבר יתמאס מצד עניינו ולא מצד לשונו, ועוד נוסף שכשיבא בלשונו יתמאס יותר (עי"ש אבות א' טז).

לדבריהם¹⁸¹. ונמצאין במצב שהרוצה לומר אחרת עומד בפחד נגד הרוב: מוחנים הורים וילדים!

והעירוב שולטה עד כדי כך, שנוכל למצוא שמוים ומתנדים לההתאחדות ולההשכלה, אבל לא נדע להסביר באמת מהו, ומה בדיק חסロנה. ולפעמים, אף לא נרגיש שגם במחנו כבר פרוץ, פעם במייעוט ופעם במורבה על העומד¹⁸².

אבל חז"ל אמרו לא עלייך המלאכה למגור, ולא אתה בן חוריין ליבטל וכו'¹⁸³, ונאמין הוא וכו'. וכש"כ כשהדברים נוגעים ליסודות אמונהינו. ועלינו עכ"פ לזכור ולהזכיר, לעורר ולדבר מהענינים, עד שאולי נזכה בס"ד לדעת מהו הנכוון לפיה מבנו. וכתבנו אף דברים שיראה להקרה כאלו עוד לא פשטה מสภาพם במחנו, כדי לעמוד על המשמר בעוד מועד. וכש"כ כהיום בעירוב הדגלים וסמכות המוחנות. גם כתבנו דברים שכבר נתיאשו בהם, וכשהאומרים "מייקען דאך נישט צוריק דרייען דעם זיגער", או "קיינער האלט נישט היינט דערביי". כדי שעכ"פ נדע הדברים, אף שלא נוכל בכך להוציאם מכח אל הפועל. וכשיש רצון יש סיעיטה דישmia. ובפרט כשהמדובר בדרך כלל להציבור, כי לעולם ימצא לפי המקום והזמן, ולפי התלמיד או הכתה, איזה מקום שנוכל להחזיר או עכ"פ להעמיד העטרה כיושנה, ولو במקצת. וכיודע למוחנים צמאן המוחנים לקבל, לעת מצוא, כחומר ביד היוצר¹⁸⁴. וכוונתנו לתועלת וחיזוק, לעצמנו ולכל הנצמד לקולנו באהבה לבחור הטוב בעינו והמתאים למצבו. ויהי נועם ד' וכו'.

המו"ל, אלול תשע"א לפ"ק

¹⁸¹ וגם יפרשו וימצאו מקורות מחז"ל. אבל האמת שככל ההוכחות "המפורה" לא יועילו רק אם יתאיימו למה שנגאו בדורות הקודמים שזה כל תורתנו, ולא להצדיק משיכת הלב לההתאחדות.

¹⁸² וכמש"כ המסילת ישרים בהקדמתו, ואולם תולדות המנהג וכו'.

¹⁸³ וכmesh"c החזה"ל שאין האדם נתבע אלא כפי יכולתו.

¹⁸⁴ וכשדניין בעניין הכלל (כמו הנהגת מוסד) יש מעלה נוספת שיכולים לטעון ולגדור אף במא שקשה לכ"א לעשות לפיה נסיונותו בביתו, אלא, שע"י תקנות הציבור ירויחו אח"כ גם היחידים כ"א לפום דרגתו. ואין לטעון שהומרת המוסד הוא סתייה למאה שרוואה בבית, כמו שלא יסתור לחומרות הבית ממה שרוואה בהמוסד. כי הנפשות צמאן לקלות, וכל השפעה טובה לא ילך לאיבוד.

